

הספריה לדמוקרטיה

איך נבחרים חברי הכנסת?

**בחירת מועמדי המפלגות
לרשימה לכנסת ולראשות הממשלה
1997-1995**

גדעון רהט
נטע שר-הדר

המכון הישראלי לדמוקרטיה

מפלגת העבודה:

הפריימריס המפלגתיים של 1996

עד לשנת 1984 קבעה ועדה מסדרת את הרכב רשימת המועמדים במפלגת העבודה. בשנת 1988, לקראת הבחירות לכנסת ה-12, הונהגה בעבודה לראשונה בחירה של רשימת המועמדים לכנסת במרכז המפלגה.⁵ ב"דו"ח הוועדה להפקת לקחים" (המתייחס לתוצאות הבחירות לכנסת ה-12 ופורסם במאי 1990), הומלץ לאמץ את שיטת הפריימריס המפלגתיים.⁶ ועדת הפריימריס, "שהוקמה בעקבות זאת, המליצה בפני ועידת המפלגה לאשר את אימוץ השיטה. ההצעה אושרה וכבר לקראת בחירות 1992 נבחרו יו"ר המפלגה ורשימת מועמדיה לכנסת בשיטה זו (בר, 1996: 55-57).

אימוץ שיטת הפריימריס בעבודה ב-1992, מוסבר הן בשיקולים מפלגתיים, הרצון לשפר את תדמית המפלגה כלפי הבוחרים על ידי יצירת "תדמית רעננה, דינמית ומתחדשת" (גולדברג, 1994: 53), והן מצירוף נסיבות פנים מפלגתי. גולדברג מסביר כי נוצר שיתוף אינטרסים בין שלושת הדורות במפלגה:

המנהיגים של דור ההמשך ביקשו לכוון את הפריימריס לראשות הממשלה כחלק ממאבקם הבין-דורי במנהיגותם של פרס ורבין. לרבין היה אינטרס דומה במטרה לכבוש את כס המנהיגות מפרס. רבין ופרס קיוו להחליש את מנהיגי דור ההמשך באמצעות קיום פריימריס למרכיבי הרשימה שאחרי המקום הראשון. עניין זה בלט במיוחד אצל

פרס, ששאף לקדם אישים בולטים בדור הצעיר, שלא איימו על מנהיגותו, על חשבונם של מנהיגי דור הביניים [שם].

לפי גולדברג, לאחר היוודע התוצאות התברר כי הצעירים קצרו הצלחה יחסית ואילו דור הביניים ספג מכה אנושה. גם אם הצעירים שפרס רצה ביקרם הצליחו, הרי שהוא עצמו הפסיד את משרת היו"ר לרביץ. לעומתו מתארים Doron ו-Kay (1995) את אימוץ השיטה כמהלך של רביץ ותומכיו, שהצליח לא רק לסייע לבחירתו של רביץ ליו"ר המפלגה, אלא גם לבחירת אנשי מחנהו למקומות ריאליים ברשימה לכנסת. פלג (1996) מציג אף הוא את המניע הקונקרטי לאימוץ הפריימריס ברצון לעצב שיטה שתאפשר להחליף את פרס, לאחר כישלונות רצופים בבחירות הכלליות. לטענתו, המאיץ למהלך זה היה "התרגיל המסריח" ב-1990, בו נכשל ניסיונו של פרס בהשגת השלטון בדרך של פוליטיקה קואליציונית. המשותפת לכל ניתוחים אלו, הנה הטענה כי היזמה לכינון הפריימריס לא נבעה מלחצי דמוקרטיזציה "מלמטה", אלא מהערכות של גורמים מתחרים בצמרת המפלגה והרשימה כי שינוי הגוף הבוחר יחזק את כוחם במפלגה ויחליש את מתחריהם.

שיטת הפריימריס המפלגתיים הופעלה גם בשנת 1993, בבחירת כמחצית ממועמדי העבודה לראשות הרשויות המקומיות.⁷ ביתר הרשויות נקבעו המועמדים בידי צמרת המפלגה, כש"צוות התערבות" מטעם המפלגה הוסמך להתערב ולהציב מועמדים לפי שיקוליו וללא התמודדות (העבודה, 1993:א). בשתי רשויות, חיפה וכפר-סבא, קיימה העבודה את מה שכונה "פריימריס פתוחים", בחירת מועמד המפלגה לראשות העיר בידי כלל תושבי העיר.⁸ בחיפה אומצה שיטה זו מתוך החשש כי מועמד שייבחר בפריימריס סגורים יפסיד בהתמודדות הכללית: ההערכה הייתה כי בפריימריס מפלגתיים יוכל ראש העיר הוותיק, אריה גוראל, להפעיל את כוחו במנגנון המפלגתי החיפני ולזכות במרוץ, מה שעורר חשש משום שהוא נתפס כמועמד שעלול להפסיד בבחירות העירוניות. לעומת זאת, העריכו כי פתיחת ההצבעה תוביל לניצחוננו של האלוף במילואים עמרם מצנע, שנתפס כמועמד מנצח, ואומנם כך היה. בכפר-סבא קוימו פריימריס פתוחים, במתכונת חיפה, לאחר שתוצאות הפריימריס המפלגתיים, בהם נוצח ראש העיר יצחק ולד, בוטלו על בסיס טענות לאי-סדרים במפקד ובהצבעה. בפריימריס הפתוחים הצליח ולד

להביס בנקל את מתחרהו. קביעת "צוות ההתערבות" מחד גיסא, ואימוץ שיטת פריימריס פתוחים מאידך גיסא, היו למעשה "...ניסיונות להתאים את השיטה לתוצאות הרצויות" (דורון, 1996: 13). הצלחתם של שני מנצחי ה"פריימריס הפתוחים" בבחירות העירוניות תרמה להעברת הילת "השיטה המנצחת" ו"הדמוקרטיה" מהפריימריס המפלגתיים לפתוחים (הארץ, 6.1.94). בראשית 1994 נערכו פריימריס מפלגתיים בבחירות למועמד המפלגה ליו"ר ההסתדרות. חיים הברפלד, יו"ר ההסתדרות, הביס את עמיר פרץ, כשזכה בכ-70% מן הקולות. לקראת הבחירות להסתדרות הקימו חברי הכנסת מהעבודה, חיים רמון, עמיר פרץ ושמואל אביטל את סיעת "חיים חדשים", שכללה את מרצ ו"ס. בבחירות להסתדרות ניצחה "חיים חדשים", שהציגה מצע רפורמיסטי, כשזכתה ב-46% מן הקולות. סיעת העבודה, שזוהתה עם הממסד ההסתדרותי, הפסידה לראשונה בתולדותיה ובתולדות ההסתדרות כשזכתה רק ב-33% מן הקולות הכשרים. לאור זאת, ירד עוד יותר חינה של שיטת הפריימריס המפלגתיים, ועלה זה של החלופה החדשה, הפריימריס הפתוחים. התפיסה הייתה כי בעוד שבפריימריס המפלגתיים נבחר מועמד מקובל במפלגה, אך מפסיד בבחירות הכלליות להסתדרות, אלו הפתוחים היו מייצרים מועמד מנצח, משום שעמד למבחן לפני כלל הבוחרים.

ב"ועדת הפריימריס" של מפלגת העבודה, שפעלה במחצית הראשונה של שנת 1995, נדונו הצעות שונות לשינוי ותיקון שיטת בחירת היו"ר ורשימת המועמדים. בסופו של דבר, לא עבר כל תיקון מהותי לשיטה. הצעות לשינוי בדרך בחירת רשימת המועמדים לכנסת, כגון אימוץ פריימריס פתוחים (בחירת הרשימה בידי כלל האזרחים), שיטת אלקטורים (בחירת המועמדים לכנסת בידי גוף בוחר שייבחר בידי החברים), או אפילו סינון ראשוני של מועמדים (דוגמת מה שאומץ במפלגות מרצ), כולן נדחו. שינויים עליהם החליטה ועדת הפריימריס, שנגעו בעיקר לשריונים וכללי ההתמודדות, הועברו לוועדה המתמדת וממנה לוועידת המפלגה, שאישרה את צורתה הסופית של השיטה. למרות שהפריימריס המפלגתיים כבר לא עוררו התלהבות כבשנת 1992, לנוכח בעיות שונות שהתגלו עם יישומם, עיקריה נשמרו. מפלגת העבודה ראתה עצמה כמזוהה עם שיטה זו וכמחויבת לה, ואותם הכוחות הפנים-מפלגתיים שהתחזקו בעטיה מעוניינים היו לשמרה.

תביעות לשנוי השיטה הועלו גם מצד חיים רמון ובני בריתו לסיעת רם בהסתדרות, כתנאי לחזרתם למפלגה.⁹ השלושה, רמון פרץ ואביטל, חששו מכך שאנשי העבודה בהסתדרות יפגעו בהם כשירוו לקבוצות המצביעים הקשורות אליהם להימנע מלסמנם. לפיכך, הם העלו שתי תביעות לשינוי השיטה. האחת, קיום פריימריס פתוחים, שבמסגרתם הניחו כי הצבעה מאורגנת מעין זו תאבד מהשפעתה. השנייה, תביעה לאימוץ שיטה לפיה ידרג הבוחר חמישה מ-15 המועמדים בהם הוא בוחר ברשימה הארצית, וכי אלו המדורגים יקבלו נקודות על מיקומם. ההנחה היתה כי על פגיעת ההצבעה המאורגנת תפצה הפופולריות היחסית של הפורשים בקרב חלק מן המצביעים, כך שדרוג גבוה יפצה על מיעוט קולות. תביעה זו ירדה מסדר היום כשלאחר רצח רבין שבו הפורשים ללא תנאי לשורות המפלגה.

בחירת יושב ראש המפלגה והמועמד לראשות הממשלה

בתקנון מפלגת העבודה נקבע כי לצורך הגשת מועמדות בפריימריס המפלגתיים למשרת יו"ר המפלגה ידרש המועמד להשיג את חתימותיהם של 150 חברי מרכז ו-1,000 חברי המפלגה. ב-21.12.95 העלה מרכז המפלגה את תנאי הזכאות להתמודדות על ראשות המפלגה. מספר חתימות חברי המרכז והחברים שהתבקש מועמד להציג הוכפל ומועמדות הותנתה בהצגת חתימות של 300 חברי מרכז ושל 2,000 חברי מפלגה (דבר ראשון, 15.1.96). הכרותו של השר שמעון שטרית כי יתמודד על משרת היו"ר – שנועדה בודאי לשפר את מעמדו במפלגה, כפי שעשו אורה נמיר וישראל קיסר ב-1992, יותר מאשר להוות קריאת תגר אמיתית על פרס – העלתה את החשש מקיום התמודדות שנתפסה כמיותרת, בייחוד באווירת ההתלכדות סביב מנהיגותו של שמעון פרס לאחר רצח רבין. השינוי התקנוני ולחצים נוספים מנעו עריכת בחירות מקדימות למשרת היו"ר ורק מועמד אחד, שמעון פרס, הציג את מועמדו, שאושרה ב-21.1.96 פה אחד במרכז המפלגה.¹⁰

שיטת בחירת הרשימה לכנסת

זכות הבחירה

זכות הבחירה בפריימריס המפלגתיים לבחירת רשימת מועמדי העבודה לכנסת ה-14 ניתנה לכלל חברי המפלגה שהתפקדו עד ליום הקובע, בו נסגר ספר הבחורים, ושילמו דמי חבר. במפלגת העבודה נדחה סיום המפקד בחדש וחצי, מה-15 בנובמבר ל-31 בדצמבר 1995 (הארץ, 3.1.96). דחייה זו נועדה למצות את התנופה הגדולה של ההתפקדות לשורתיה שהתחוללה לאחר רצח רבין, ב-4.11.95, ואשר היוותה עבור חלק מן המצטרפים מעין תגובת נגד לרצח. כך, למשל, התפקדה בדצמבר 1995 קבוצת אומנים באירוע תקשורתי – דבר שאמור היה ליצור תגובת שרשרת ולמשוך מתפקדים נוספים (מעריב, 10-11.12.95). מכל מקום, מרבית ההתפקדות נעשתה במסגרות מאורגנות, כוועדי עובדים וחמולות. בלטה במיוחד ההתפקדות ההמונית המאורגנת בשתי קבוצות עובדים גדולות ובעלות עניין בהשפעה במערכת הפוליטית: עובדי חברת החשמל, שהמונופול שלה אמור היה להיות מוארך ערב הבחירות המקדימות;¹² ועובדי רפא"ל (מעריב, 2.6.95), שעמדו בפני סכנת פיטורין. בסוף המפקד עמד מספר החברים בעלי זכות הבחירה בפריימריס של העבודה על 13,277,333.¹³ המספר הגבוה של המתפקדים הפתיע את האחראים למפקד במפלגה, משום שמועמדים ופוקדים נטו למסור את טפסי ההתפקדות ברגע האחרון, על מנת למנוע ממתמודדים אחרים מידע שיאפשר להם פניה ואיתור של מצביעים. בעוד שבמפקדים הקודמים לקראת הפריימריס המפלגתיים של 1992 (בחירת היו"ר ורשימת המועמדים לכנסת) ו-1993 (בחירת חלק מהמועמדים לראשות הרשויות המקומיות באמצע 1993 ויו"ר ההסתדרות בראשית 1994) מספר חברי מפלגת העבודה כמעט והוכפל, ב-1996 הוא כמעט ושולש.

הזכות להתמודד

הצגת מועמדות לרשימה לכנסת התאפשרה לכל חבר מפלגה בעל זכות בחירה למעט מי שהורשע בעבירה שיש עמה קלון. נושא זה עלה לדיון כאשר חמישה ימים לפני הבחירות המקדימות, פסל ביהמ"ש המחוזי בירושלים את מועמדותו של חיים כהן, מזכיר מחוז ירושלים של מפלגת העבודה. כהן הורשע בעבר בלקיחת שוחד, וביהמ"ש קיבל את הטענה של העותרים כי יש בעבירה זו קלון ולפיכך, בהתאם לתקנון המפלגה, יש לפסול את מועמדותו. החלטה זו עמדה בניגוד להחלטת ביה"ד העליון של המפלגה והמוסד לבירור עתירות, שדחו את התביעה לפסול את מועמדותו של כהן. המועמד שנפסל ערער בפני ביהמ"ש העליון, וזה, בהחלטה שפורסמה יום לפני הבחירות המקדימות, התיר את התמודדותו. ביהמ"ש העליון קבע שכהן עבר עבירה שיש עמה קלון, אך טען כי אל לו להתערב בנושא מהיותו החלטה של "טריבוטל פנימי של אגודה וולנטרית" (ע"א 2211/96 חיים כהן נ' שמואל כהן ואח'). להתמודדות המיוחדת בעבודה לקביעת נציג עולי חבר המדינות העצמאיות (חמ"ע - ברה"מ לשעבר) נקבעו תנאי הצגת מועמדות מקילים במיוחד. בעוד שהזכות לבחור הוגבלה לחברים משלמי דמי חבר מקרב העולים, נפתחה ההתמודדות בפני מועמדים שאף לא היו חברי מפלגה בתנאי שהתפקדו עד למועד הפריימריס המיוחדים. מכל מקום, אין ליחס חשיבות רבה להקלה זו משום שהיה ידוע מראש כי המנצחת במרוץ תהיה סופה לנדבר, פעילת מפלגה ותיקה.

הרשימה הארצית והמחוזות

בעבודה הונהגה שיטת בחירות מעורבת, לפיה נבחרו בנפרד 23 מועמדים ב-12 מחוזות ו-21 מועמדים ברשימה מרכזית, "הרשימה הארצית" (לוח 2-ה').¹⁴ המקומות ברשימה חולקו מראש בין מועמדי הרשימה הארצית ומועמדי המחוזות. על כל מועמד הוטל להודיע עד לתאריך קבוע על כוונתו להתמודד במסגרת הרשימה הארצית או במסגרת מחוז מגוריו או הסקטור שלו. בהשוואה בין מספר מועמדי הרשימה הארצית והמחוזות ב-1992 וב-1996 ניכרת עליה במספר המועמדים במחוזות, 120 ב-1996 לעומת 98 ב-1992,

לעומת ירידה קלה במספר המתמודדים ברשימה הארצית, מ-59 ל-55. ההסבר לכך נעוץ בתפיסה כי בקרב קהלי הבוחרים הקטנים יותר במחוזות סיכויי ההצלחה של מועמדים חדשים, שאינם מוכרים ברמה הארצית, גדולים יותר; ובכך שבחלק מן המחוזות, לא נאלצו המועמדים החדשים להתמודד מול חברי כנסת, קבוצת המועמדים החזקה ביותר (ראו להלן).

נוהג מקובל הינו כי חבר כנסת שנבחר דרך מחוז לא יכהן כשר, כפי שאכן היה בשתי ממשלות העבודה בין 1992-1996. המשמעות המעשית של נוהג זה היא כי רבים מחברי הכנסת הבולטים יעדיפו להתמודד ברשימה הארצית כדי לשפר את מעמדם. ואמנם בעבודה ב-96 העמידו עצמם שישה ח"כ שנבחרו ב-92 במחוזות בהתמודדות הארצית ורק שניים עברו מהתמודדות ארצית למחוז.¹⁵ נוהג בלתי כתוב זה פעל על פי רוב לטובת המתמודדים החדשים. בנוסף למקרים בהם "התפנה" מקומו של ח"כ להתמודדות של מועמדים חדשים היו מרבית המתמודדים מקרב חברי הכנסת במחוזות מן הפחות בולטים, מה שהקל באופן יחסי את ההתמודדות מולם. אינדיקציה נוספת להיותם של המחוזות "ליגה אחרת" היה הגיל הממוצע של מועמדי המחוזות אשר נמוך בכארבע שנים מזה של מועמדי הרשימה הארצית (46 לעומת 50).¹⁶ נראה כי למחוזות התגבש מעמד של פתח לפוליטיקאים חדשים וצעירים יחסית, וכשלב מעבר לקראת עלייה בדרגה, שמבחנה בהתמודדות ארצית.

בוועדת הפריימריס של העבודה אף נעשה ניסיון למסד את המחוזות כפתח לרענון רשימת המועמדים. הוועדה החליטה כי ח"כ המכהן שתי קדנציות ומעלה לא יורשה להתמודד במחוז. הטענה הייתה כי מי שכבר כיהן תקופה כזו צריך לאפשר לכוחות חדשים לצמוח במחוזו, וכי קיבל הזדמנות מספקת לבסס לעצמו מעמד לאומי. שלא במפתיע, התמיכה בצעד זה באה בעיקרה מצידם של מועמדים חדשים, שרצו להימנע מהתמודדות מול ח"כ. לעומתם, רבים מחברי הכנסת התנגדו לאימוץ תקנה כזו. גם אלו שהתכוונו להתמודד ברשימה הארצית, רוב מקרב חברי הכנסת, רצו למנוע תחרות קשה שהייתה נוצרת בגלל התמודדות מאולצת בין מספר גבוה של חברי כנסת. בנוסף לכך, החלטה כזו אף הייתה עשויה למוטט את הממשלה כשח"כ שיאולץ להתמודד ברשימה הארצית ויניח כי סיכוייו נמוכים יתחיל לפעול בניגוד למדיניות המפלגה. בסופו של דבר הצליחו חברי הכנסת להוביל

לביטול החלטה זו, וכך התאפשר לכלל חברי הכנסת לבחור היכן להתמודד. שנים-עשר מחוזות הבחירה כללו שמונה מחוזות טריטוריאליים (שלושה עירוניים וחמישה מרחביים) וארבעה מחוזות סקטוריאליים (קיבוצים, מושבים, מיעוטים ודרוזים). לכל מחוז הוקצו שני מקומות עד המקום ה-47 ברשימה הכללית למעט המחוז הדרוזי, לו הוקצה מקום אחד. הקצאה זו זהה לזו שהונהגה ב-1992, למעט תוספת של מקום שני למחוז המיעוטים, לו הוקצה מקום יחיד ב-1992. החלטה זו נתפסה כתיקון לעיוות, כשסקטורים בעלי גודל דומה (קיבוצים ומושבים) זכו בשני מקומות ברשימה כבר בפריימריס המפלגתיים של 1992.

חלוקת 23 המקומות בין נבחרי המחוזות נעשתה אף היא מראש, בהתאם לנוסחה ששקללה את מספר החברים בעלי זכות הבחירה בכל מחוז ומספר מצביעי מפלגת העבודה במחוז בבחירות הקודמות, תוך הבחנה בין שלושה סוגי מחוזות: מרחביים, עירוניים וסקטוריאליים. העובדה שמיקומו של המחוז ברשימה נקבע גם לפי מספר המתפקדים בו יצרה תמריץ למתמודדים לפקוד כמה שיותר חברים על מנת לשפר את מקומו של המחוז ברשימה. כך, נוצרה תחרות קשה על מספר המתפקדים בין מחוז הקיבוצים ומחוז המיעוטים. היה ידוע שהמנצח ב"תחרות" זו יזכה כמקום שני, במקום ה-36 ברשימה, שנתפס כריאלי, ואילו המפסיד במקום ה-41, שנתפס במקרה הטוב כ"גבולי". ואמנם, הגידול במספר החברים במחוזות אלו, ביחס לפריימריס 1992, בלט אפילו לנוכח הגידול הכללי, שעמד על 68.9% (מ-15,977 ל-29,349); ובמחוז הערבי, ב-379.3% (מ-12,254 ל-46,479).¹⁷ הקצאת מקום נוסף למחוז הערבי המריצה מתמודדים חדשים רבים לארגן התפקדות המונית, מה שתרם ל"צחוונו" של המחוז הערבי בהתמודדות עם הקיבוצים על המקום ה-36 ברשימה.

שימוש במחוזות כאמצעי להבטחת ייצוג סקטוריאלי נעשה בעבודה באופן הבולט ביותר. בנוסף להבטחת ייצוג לשני מגזרים מאורגנים המזוהים עמה באופן מסורתי, הקיבוצים והמושבים, הובטח גם ייצוגם של מיעוטים בשיטה זו. קביעת המחוז הדרוזי והערבי במפלגת העבודה היתה יוצאת דופן משום שמפלגות אחרות העדיפו להבטיח את ייצוג המיעוטים במסגרת הרשימה הארצית, באמצעות שימוש בשריון. היו מי שראו בהפרדת התחרות

בין יהודים לערבים טעם לפגם והעדיפו לפיכך הפעלה של "שריון" לגבי מועמדים במגזר המיעוטים. בדיעבד נראה כי יתרוונותיה של ההפרדה, במקרה זה, גדולים מחסרונותיה. בעבודה הוכרע מיקומם של נציגים דרוזים וערבים ברשימה עוד לפני הבחירות, כמו מיקומם של נציגי סקטורים אחרים, ואילו בליכוד ובמרצ נזקקו מועמדי המיעוטים לתיקון ייצוג. כך, במקום שמיקומו של מועמד מיעוטים יראה כמתת חסד הרי שהמועמדים בעבודה זכו למקום קבוע מראש אליו נבחרו בקולות המגזר אותו הם אמורים לייצג (לוח 2-ה').

שיטת ההצבעה

כבר ב-1992 נקבע כי חברי המפלגה בעלי זכות הבחירה יסמנו 11 עד 15 מועמדים ברשימה הארצית ושני מועמדים ברשימה המחוזית (למעט במחוז הדרוזי, החד-נציגי, בו נדרש הבוחר לסמן מועמד יחיד). סימון מירבי של 15 מועמדים ברשימה הארצית, שהתמודדו על כ-20 מקומות שנתפסו כריאליים, נראה כתואם לעקרון "הקול המוגבל". לפי עקרון זה, מספר הקולות לבוחר נמוך ממספר המקומות הריאליים עליהם נערכת ההתמודדות. אימוץ עקרון זה מונע השתלטות של קבוצת רוב מאורגנת (מיוריזציה) של מצביעים ובוחרים על כל המקומות הריאליים ברשימה ומפחית את התמריץ להתארגנות שכזו.¹⁸ לעומת זה, נראית ההצבעה במחוזות – שני קולות לבוחר לשני מקומות נבחרים ברשימה – כמעודדת מיוריזציה. ברם, העובדה כי המקום הראשון במחוז נתפס כיוקרתי יותר ובטוח יותר, החלישה את התמריץ להתארגנות מעין זו. להקצאת שני קולות לבוחר במחוז במפלגת העבודה היו השלכות מעניינות על אסטרטגיות ההתמודדות של המועמדים וכפי הנראה גם על תוצאות ההתמודדות. מצד מועמדים בולטים במחוזות הועלו דרישות (שנדחו) לאמץ שיטת דרוג או לא לחייב סימונם של שני מועמדים. אלו חששו כי ידחקו למקום שני ואף יפסידו בגלל שהבוחרים יעניקו את קולם ה"שני" למועמד שימנע מלהיכנס להתמודדות "חזיתית" עימם. נוכח מצב זה יצרו, לדוגמא, שני מועמדים בולטים במחוז ירושלים, חיים כהן וצלי רשף, בריתות עם מועמדים שנתפסו כמי שלא יסכנו את זכיותם במקום הראשון, אך כמי שימנעו את מתן הקול "השני" למתמודד מולם. נראה כי חששותיהם של כהן

ורשף מהשפעת השיטה התאמתו כשבמקום הראשון במחוז זכה אופיר פינס, מועמד שלא הובלט בתקשורת כמתחרה על המקום הראשון.¹⁹ גם עקרון הפשטות של פתק ההצבעה נתפס כחשוב כשמדובר בהשתתפות של מאות אלפי אזרחים. פתק ההצבעה שהונהג בעבודה בפריימריס 1992 ו-1996, היה פשוט ביחס לזה בו השתמשו בשיטת הדרוג שהונהגה בשנת 1988 במרכז. כמו כן, אולי כלקח מפריימריס 1992, הודפסו והופצו פתקי הצבעה בהם הופיעו המועמדים בסדר שונה. צעד זה נעשה על מנת למנוע היווצרות יתרון מלאכותי למועמדים בעלי שמות משפחה ראשונים בסדר הא-ב.²⁰

שריונים

מזכ"ל המפלגה לא השתתף בהתמודדות והוקצה לו המקום השביעי ברשימת המועמדים לכנסת. גם ב-1992 שוריין מקומו של המזכ"ל, בנימוק שיש לאפשר לו לעסוק בענייני המפלגה בעת שהכל עסוקים בהתמודדות האישית ולמנוע מצב שבו יגויס המנגנון בראשו הוא עומד לטובת קידומו האישי. יוזמות וניסיונות נוספים לשריין מקומות לבעלי תפקידים או אישים בכירים במפלגה נדחו. הרעיון לשריין מקום ליו"ר הכנסת, שבח וייס, בהיותו דמות ממלכתית, נדחה. כאמור, לפני רצח ראש הממשלה רבין אף הועלה הרעיון להבטיח לשמעון פרס את המקום השני ברשימה על מנת למנוע התמודדות חוזרת על ראשות המפלגה בינו לבין יצחק רבין.

בוועדת הפריימריס של העבודה תבעו סקטורים רבים הבטחת ייצוג, או את הגדלת המכסה במקרה שכבר שוריינו להם מקומות בעבר. בין אלו תבעו הבטחת ייצוג: ארגון העולים, המגזר העסקי והעצמאי, הצעירים, השכונות, נשים, עולים, ותיקי התנועה, והגמלאים. מבין אלו, אישרה ועדת הפריימריס את ההצעה להוסיף מקום משוריין לעולה ולצעיר ולהכפיל את השריון לנשים.²¹ בסופו של דבר, דחו הוועדה המתמדת והוועידה את ההמלצה לשריון מקום לצעירים ורק הנשים והעולים זכו למקומות משוריינים ברשימה.

היקף השריון לנשים ברשימת העבודה, שישה מקומות עד למקום ה-44, נתקבל כפשרה, לאחר שנדחתה החלטת ועדת הפריימריס להכפלת ייצוג

בתק הצבעה: הפריימריס המפלגתיים של מפלגת העבודה 1996

רשימת המועמדים הארצית

		לתשומת לב! ראה הוראות הצבעה מעבר לדרך	
הרשימה הארצית			
☐ 1 אבו סיאם אריד ☐ 2 אבשלום אילון ☐ 3 אור אורי ☐ 4 איציק דליה ☐ 5 אלכמנור אסתר ☐ 6 ארן יעל ☐ 7 כאיעד בן ציון ☐ 8 כביטון ארז ☐ 9 ביילין יוסף ☐ 10 בן אליעזר בנימין (פסאודו) ☐ 11 ברעם שלמה ☐ 12 ברעם עוזי ☐ 13 ברק אהוד ☐ 14 נבאי נסים	☐ 33 טעון איווט ☐ 44 ערן יריב ☐ 45 עיד מירג ☐ 46 קירשטיין משה ☐ 47 רבן עדה ☐ 48 רונן צפירי ☐ 49 רמון חיים ☐ 50 שדה אילן ☐ 51 שוחט אברהם (בינה) ☐ 52 שחל משה ☐ 53 שטרית שמעון ☐ 54 שמש כוכבי ☐ 55 שפירא ליבאי ניצה ☐ 56 שרם נסים	☐ 29 לולנסקי מאשה ☐ 30 ליבא דוד ☐ 31 לונבר טופיה ☐ 32 מאסלה אריס <hr/> ☐ 34 מיכאלי סרג'ו ☐ 35 מירום חני ☐ 36 מלצר חנן ☐ 37 מרציאנו סנדיה ☐ 38 משעל גולן נסים ☐ 39 נוביריאת סוריה ☐ 40 נמיר אורה ☐ 41 נסים חנוט ☐ 42 סנה אפרים	☐ 15 גל דליווה ☐ 16 דין אלי ☐ 17 דין יעל ☐ 18 דנוס עזרא ☐ 19 יוסי שחב ☐ 20 יודאן עלי ☐ 21 יוז חני ☐ 22 חילו נאדיה ☐ 23 חמו אברהם ☐ 24 חמו סאלח ☐ 25 חרשי מיכה ☐ 26 סרג'ו עקב ☐ 27 כהן חיה ☐ 28 כץ אשר
הצבעה לרשימה המרחבית מעבר לדרך			
זכור, אין לסמן פחות מ-11 או יותר מ-15.			

לסמן לא פחות מ 11 ולא יותר מ 15

רשימת המועמדים המרחבית

		לתשומת לב!
הרשימה המרחבית		
<p>1 עלך לבחור ברשימה המרחבית ב-2 שמות של מועמדים הנבחרים על-ידי 2 טופס אשר יופיעו בו פחות מ-2 סימונים או יותר מ-2 סימונים - ייחסל 3 מתוך דרך נעט שחיי בלדו, אבמכיו לכ משבב ששתי נשתי נשתי הנבחרים על-ידי 4 תבכר דר דרחה מסמכיה הנשכחה - מתן ע"י י"ג-י"ד 5 אם נשתי נשתי הנשכחים אל המחוקק אל תנשכח. אלה יהי טופס אזור דרס 6 הנגוס את טופס לחשכיה מתד ידכפיה</p>	☐ 7 לוי נסים ☐ 8 לוי אברהם ☐ 9 סוסיה מיין אורליס ☐ 10 פיניס (פזן) אופיר ☐ 11 רשף צלי ☐ 12 שולודמן ישראל	☐ 1 כביטון דוד ☐ 2 כיתון אסתר ☐ 3 בן עמי דבי ובה ☐ 4 סובי דרור ☐ 5 יאיר שמעון ☐ 6 כהן חיים
הצבעה לרשימה הארצית מעבר לדרך		
לסמן רק 2 שמות		

הנשים ברשימה הארצית ביחס ל-1992, מארבע לשמונה. בעוד שב-1992 שוריינו כל המקומות לנשים ביחד, ב-1996 נקבעו שני מנגנוני שריון נפרדים, האחד לארבע נשים ברשימה הארצית, והשני לשתי נשים מהמחוזות. לנשים מהרשימה הארצית הוקצו מקומות 9, 18, 27, 37, ואילו מקומות 40 ו-44 הוקצו לשתי נשים מן המחוזות. הפעלת הבטחת הייצוג הותנתה באי-בחירתן של

נשים עד למקומות האמורים ברשימה הארצית או לאחד משני המקומות הראשונים בשני מחוזות. ב-1992 התמודדו תשע נשים במחוזות ותשע ברשימה הארצית, ואילו ב-1996 התמודדו 15 ברשימה הארצית ו-13 במחוזות. נראה כי שמירת האיזון במספר המועמדות שהתמודדו ברשימה הארצית ובמחוזות, נבעה מאימוץ מנגנון הבטחת ייצוג במחוזות. לולא כן, סביר להניח שהרוב היו מעדיפות להתמודד על המקומות המשוריינים ברשימה הארצית, לאור תוצאות פריימריס 1992 (בהן הצליחה רק דליה איציק להיבחר מבין הנשים במחוזות), כפי שהעדיפו 14 מ-15 המתמודדות בליכוד, שבו היה שריון לנשים רק ברשימה הארצית.

כאמור, השריון היחיד שהתווסף ב-1996 היה לעולה מחבר המדינות העצמאיות (חמ"ע). לו הוקצה המקום ה-29. נראה כי שריון זה יועד לעולה מחמ"ע, מתוך הכרה בחשיבותו האלקטורלית של מגזר זה. לאחר הפריימריס – משנתגלה כי המקום יוקצה לאדיסו מסאלה, עולה מאתיופיה שקודם למקום זה לאחר שזכה במספר הקולות הרב ביותר מקרב המועמדים שהוגדרו כ"עולים" – החליטה ועידת מפלגת העבודה להקצות מקום מיוחד ונוסף לעולה מחמ"ע. הועידה, שכונסה בראשית אפריל, מייד לאחר הפריימריס, הקצתה לצורך זה את המקום ה-25. הקצאה זו לא דרשה את דחיקת יתר המועמדים במקום אחד משום שהשרה אורה נמיר התעדה להתפטר נוכח אכזבתה ממיקומה ברשימה ולקראת מינויה כשגרירת ישראל בסין. לצורך קביעת נציג עולי חמ"ע נערכו בחירות מיוחדות, ב-11.4.96, יום הגשת הרשימות לכנסת. בבחירות אלו ניתנה הזכות לבחור רק לכ-17,000 העולים החברים במפלגת העבודה. כך נוסף למעשה מחוז סקטוריאלי חמישי לארבעת אלו שנקבעו מראש.

הרכב רשימת המתמודדים

חברי העבודה נתבקשו לבחור מתוך רשימה ארצית של 55 מתמודדים. בין אלו היו 11 שרים, ארבעה סגני שרים, יו"ר הכנסת וארבעה יושבי ראש של ועדות בכנסת.²² 35 המתמודדים האחרים היו בעלי רקע שונה ומגוון של פעילות מפלגתית וציבורית. מבין אלו זכו לחשיפה רבה יחסית פרופסור שלמה בן-

עמי, שניהן בעבר כשגריר ישראל בספרד, ויעקב טרנר, מי שהיה קצין בכיר בחיל האוויר ומפכ"ל המשטרה. יתר המועמדים החדשים ברשימה הארצית לא נראו כמי שיכולים לסכן את המועמדים המכהנים. 15 נשים (שהיוו 27.3% מכלל המועמדים) התמודדו ברשימה הארצית, ביניהן שרה, סגנית שר ושתי חברות כנסת נוספות ו-11 מועמדות חדשות. מבין האחרונות התבלטה במיוחד נדיה חילו, מועמדת ערביה-נוצרית מיפו. זהותה הקבוצתית הכפולה, אישה ומבנות המיעוטים, סייעה לה רבות, והיא אף היתה הבולטת מבין ששת המועמדים הלא-יהודים. מתמודדות בולטות נוספות מבין הנשים היו יעל ארן, מנכ"ל מרכז הבנייה, וניצה שפירא ליבאי, שהגיעה למקום השלישי ב-1992 במחוז תל-אביב. על המקום המשוריין לעולה התמודדו שלושה, סופה לנדבר וסרגיו מיכאלי מעולי חמ"ע ואדיסו מסאלה, עולה מאתיופיה. בנוסף לאלו, כללה רשימת המתמודדים הארצית דמויות מעניינות כמשורר העיוור ארז ביטון; הסופרת חני זיו; מאמן הכדורסל לשעבר, אברהם חמו; ושני "פנתרים שחורים" בעבר, סעדיה מרציאנו וכוכבי שמש.

ב-12 מחוזות העבודה התמודדו 120 איש, בתוכם 13 נשים (10.8%). מספר המתמודדים למחוז נע בין שניים (המחוז הדרוזי) ל-18 (מחוז מרכז). בין המתמודדים היו 17 חברי כנסת, בינם סגן השר אלכס גולדפרב, בעבר ח"כ מטעם צומת, שהתמודד במחוז דרום. רק מתמודד אחד כיהן בעבר כח"כ מטעם העבודה – הסופר מיכאל בר-זוהר, שב-1992 כשל בבחירות לרשימה הארצית והפעם ניסה את מזלו במחוז תל-אביב. בין המתמודדים החדשים היו רבים בעלי זיקה מקומית, כראשי וחברי מועצות מקומיות, מועצות פועלים וראשי ועדי עובדים אזוריים. בסך הכל היתה זהותם מודדת מאונת יותר מאשר ברשימה הארצית כשחברי כנסת פחות בולטים נאלצו להתמודד בבעלי בסיסי כח ואהדה מקומיים.

תוצאות פריימריס 1996 לבחירת רשימת המועמדים

ב-25.3.96 התקיימו הפריימריס המפלגתיים לבחירת רשימת מועמדי מפלגת העבודה לכנסת ה-14. 194,788 מתוך 261,169 חברי המפלגה בעלי זכות

הבחירה (74.6%) הצביעו בכ-1,200 קלפיות שהוצבו בכ-800 אתרים.²³ שעור ההשתתפות בפריימריס המפלגתיים של העבודה היה גבוה במיוחד, בהשוואה למפלגות אחרות, ואף גבוה במעט מזה שנרשם בפריימריס 1992.²⁴ מדובר כפי הנראה בהשפעת רצח רבין, שהפך את ההשתתפות למפגן הזדהות, ושמסביר גם את שעורה הגבוה בכשליש בהשוואה לליכוד ולמרצ. הסבר נוסף לשיעור ההשתתפות הגבוה בעבודה ביחס למפלגות אחרות נעוץ בכך שאתרי ההצבעה של העבודה היו רבים ופרושים יותר מהבחינה הגיאוגרפית.²⁵

תוצאות הבחירות לרשימה הארצית

יתרונם העצום של חברי הכנסת ניכר בתוצאות הפריימריס לרשימה הארצית (לוח 2-א'). ניתן להבחין בברור בין שתי קבוצות מועמדים: אלו שהגיעו עד למקום ה-21 ואלו שזכו במקום ה-22 ומטה. בין שני מקומות אלו ישנו הפרש עצום של 30,156 קולות (17.4% מן הקולות), וזאת כשההפרש השני בגובהו עמד על 11,718 קולות בלבד (6.8% מכלל הקולות). המועמדת שזכתה במקום ה-21 זכתה במספר קולות כפול מזו שזכתה במקום ה-22, 60,215 לעומת 30,059. ברשימת 21 הראשונים נמצאים 18 מתוך 19 חברי הכנסת שהתמודדו, שר שאינו ח"כ (אהוד ברק) ושני מועמדים חדשים, ואילו ב-34 המקומות האחרונים נמצאת חברת כנסת אחת, סגנית שר המסחר והתעשייה מאשה לובלסקי. מעל ארבע-חמישיות מהקולות, 81.4% (2,117,366), ניתנו למועמדים שכיחנו כחברי כנסת ושרים; חברי כנסת ושרים זכו בממוצע ביותר מפי שבעה קולות מהמועמדים החדשים (13,788:105,868). גם בחינת ההצבעה לרשימה הארצית ברמה המחוזית מצביעה על פי רוב על דפוס דומה כשבין 21 הראשונים נמצאו כמעט תמיד אותם המועמדים, גם אם בסדר שונה.²⁶ לנוכח זאת בולט מאד הישגם של המועמדים החדשים, פרופסור שלמה בן-עמי ורב ניצב בדימוס יעקב טרנר. ברור אם כן, כי הרשימה הארצית, גם לפי תוצאות פריימריס 1992, אינה פתח למועמדים חדשים, אלא אם כן אלו זכו בחשיפה ציבורית מספקת: באירוח טלוויזיוני (לס בשנת 1992, בן-עמי בשנת 1996); מהיותם בכירים בכוחות הביטחון (סנה, וקהלני ב-1992, טרנר ב-1996); או

לוח 2-א'

תוצאות הפריימרים המפלגתיים - עבודה 1996:
 הרשימה הארצית*

מס' מקום	שם המועמד	מס' מקום	מס' קולות	שם המועמד	מס' מקום	מס' קולות	שם המועמד	מס' מקום
1	עוזי ברעם	20	149,443 (86.2%)	גדליה גל	39	60,277 (34.8%)	חנן מלצר	6,335 (3.7%)
2	אהוד ברק	21	143,608 (82.8%)	יעל דיין	40	60,215 (34.7%)	סרגיו מיכאלי	6,300 (3.6%)
3	בנימין בן-אליעזר	22	141,392 (81.6%)	נאדיה חילו	41	30,059 (17.3%)	נסים גבאי	5,724 (3.3%)
4	חיים רמון	23	133,452 (77.0%)	יעל ארן	42	29,700 (17.1%)	עדה רבון	5,431 (3.1%)
5	בייגה שוחט	24	132,103 (76.2%)	מאשה לובלסקי	43	23,632 (13.6%)	סוזן נסים	5,075 (2.9%)
6	אפרים סנה	25	131,908 (76.1%)	אדיסו מסאלה	44	22,333 (12.9%)	צפירי רונן	4,923 (2.8%)
7	אורי אור	26	129,795 (74.9%)	ניצה שפירא-ליבאי	45	21,897 (12.6%)	ניסים שרם	4,804 (2.8%)
8	יוסי ביילין	27	128,627 (74.2%)	ארו ביטון	46	20,219 (11.7%)	בן-ציון באיער	4,733 (2.7%)
9	שבח וייס	28	120,978 (69.8%)	עלי יודאן	47	13,803 (8.0%)	גולן משעלי	3,891 (2.2%)
10	חגי מירום	29	117,510 (67.8%)	סוריה נוגירדאט	48	13,529 (7.7%)	יריב עדין	3,890 (2.2%)
11	דליה איציק	30	115,857 (66.8%)	איווט סערון	49	12,056 (7.0%)	חני זיו	3,770 (2.2%)
12	דוד ליבאי	31	110,031 (63.5%)	פראג עיד	50	11,883 (6.9%)	כוכבי שמש	3,766 (2.2%)
13	אורה נמיר	32	102,680 (59.2%)	סופה לנדר	51	11,776 (6.8%)	אליהו אבשלום	3,699 (2.1%)
14	משה שחל	33	94,764 (54.7%)	דאוד אבו-סיאם	52	10,974 (6.3%)	אשר כץ	3,203 (1.9%)
15	שלמה בן-עמי	34	92,460 (53.3%)	סאלח חסן	53	9,599 (5.5%)	עזרא דנוס	2,714 (1.6%)
16	שמעון שטרית	35	84,914 (49.0%)	אסתר אלכסנדר	54	9,460 (5.5%)	אילן שדה	2,706 (1.6%)
17	טורן יעקב	36	74,923 (43.2%)	אברהם חמו	55	8,281 (4.8%)	משה קירשטיין	2,456 (1.4%)
18	אלי דיין	37	73,949 (42.7%)	סעידה מרציאנו		8,213 (4.7%)		
19	מיכה חריש	38	62,231 (35.9%)	חיה כהן		8,208 (4.7%)		

* לפי נתונים שמסרה מפלגת העבודה.

בהיותם בעלי בסיס כח משמעותי בכהונתם כראשי ארגונים ארציים רבי עוצמה (זווילי ולובלסקי ב-1992). אהוד ברק, שר החוץ, הצליח להגיע למקום השני, הישג בולט בהתמודדות ראשונה, אך די צפוי למי שניהן כרמטכ"ל ולאחר מכן כשר בכיר.

12 מועמדים שהתמודדו בשנת 1992 על מקום ברשימה הארצית ונכנסו דרכה לכנסת, ניסו בה את מזלם גם הפעם. השיפור הגדול ביותר במיקום היה של עוזי ברעם, שר התיירות, שעלה מהמקום העשירי למקום הראשון. מיקומם של שלושה מתמודדים נוספים שופר בהרבה ביחס ל-1992: אפרים סנה, שר הבריאות (ממקום 14 למקום השישי), בייגה שוחט, שר האוצר (מהמקום ה-11 למקום החמישי), ויוסי ביילין, סגן שר במשרד רוה"מ (מהמקום ה-13 למקום השמיני). מיקומו של חיים רמון, שר הפנים, שופר קלות (מהמקום החמישי לרביעי) ואילו מי שהואשם על ידו בארגון הצבעה כנגדו, בנימין בן-אליעזר, שר השיכון, שמר על מעמדו במקום השלישי. ח"כ יעל דיין עלתה מקום אחד (מ-22 ל-21). ושוב נכנסה לכנסת בזכות הפעלת מנגנון השריון, כשהפעם הוקפצה למקום גבוה יותר (27) בהיותה שלישית מבין הנשים, ולא רביעית כפי שהיתה ב-1992.²⁷ השר לביטחון פנים משה שחל, בכיר במפלגה, אך בעל הישגים נמוכים יחסית בפריימריס של 1992 ו-1996, נסוג בשני מקומות, מהמקום ה-12 ל-14, אך שמר על מקום ריאלי ברשימה. שר המשפטים דוד ליבאי נסוג מהמקום השביעי ל-12, מקום ריאלי עליו שמר משך חודשים מועטים. ליבאי החליט להתפטר בעקבות חקיקה שאסרה על חברי הכנסת לעסוק בעבודות נוספות, שמנעה ממנו עיסוק במקצועו, עריכת דין. אורה נמיר, שרת העבודה, נסוגה מהמקום הרביעי למקום ה-13, כשדליה איציק חולפת על פניה, ולאור כישלונה החליטה להתפטר לטובת תפקיד השגרירה בסין. שמעון שטרית, שר הדתות, נדחק מהמקום התשיעי למקום ה-16, הלא ריאלי. את המכה הקשה ביותר ספגה מאשה לובלסקי, סגנית שר המסחר והתעשייה. לא זו בלבד שנדחקה מהמקום ה-18 ל-24, עם שעור תמיכה של כשליש לעומת 1992, אלא שמיקומה בין המועמדות, שישי, לא אפשר לה להיכלל ברשימה גם בזכות השריון.

מבין חברי הכנסת שנבחרו ב-1992 במחוזות והתמודדו הפעם ברשימה הארצית, בלטה הצלחתם של סגן שר הביטחון אורי אור; יו"ר הכנסת שבח

וייס, שהצליח מבלי שההצעה לשריין לו מקום לנוכח תפקידו הממלכתי נתקבלה במפלגה; חגי מירום, יו"ר ועדת חוץ וביטחון, שהצלחתו בולטת לעומת כישלונם של שני אנשי הקיבוצים שהתמודדו ב-1992 ברשימה הארצית, אברהם כץ-עוז ויעקב צור; ושל דליה איציק, יו"ר ועדת החינוך, שאף הצליחה לגבור על האישה הבכירה ברשימה, אורה נמיר. לעומתם זכו אלי דיין, סגן שר החוץ, וגדליה גל, יו"ר ועדת הכספים, במקומות נמוכים, שהפכו לאחר הפעלת מנגנוני השריון לבלתי ריאליים. גם מיכה חריש, שר התעשייה והמסחר, שלא נאלץ להתמודד ב-1992 מתוקף שריונו כמזכ"ל המפלגה, זכה במקום נמוך ובלתי ריאלי.

מי שנפגעו במיוחד מהפעלת מנגנוני השריון היו מועמדי הרשימה הארצית מהמקום ה-16 ומטה. השר שמעון שטרית נדחק מהמקום ה-29 שהוקצה למי שזכה במקום ה-16 ברשימה הארצית למקום 42 ברשימה לכנסת, לאחר שמעליו הוקפצו עולה, שתי נשים מהרשימה הארצית ואישה מהמחוז. המועמדים במקומות 17-20 ברשימה הארצית נדחקו ביחד עם שטרית, ובנוסף לכך הוקפצה מעליהם אישה נוספת מן המחוזות. כך נדחק יעקב טרנר (17) ממקום 34 למקום 46, השר אלי דיין (18) ממקום 37 ל-47, והשר מיכה חריש (19) ממקום 42 וח"כ גדליה גל (20) ממקום 46, אל מחוץ לרשימה. אם ב-1992 ניתן היה לתאר את התוצאות כהצלחה לדור הצעיר ופגיעה בדור הביניים (גולדברג, 1994: 65-66), הרי שהפעם קשה יותר לאפיין את התוצאות במושגים אלו. בין המצליחים ישנם "צעירים" כביילין, מירום ורמון, אך גם ותיקים יותר, כברעם, בן-אליעזר, סנה ושוחט. העובדה כי ששת הראשונים כיהנו כשרים בזמן הפריימריס יש לה בודאי משמעות, אך אין בתפקיד שר ערובה להצלחה. יתר השרים שהתמודדו (ליבאי, נמיר, שחל, שטרית וחריש) מוקמו במקומות נמוכים (12-14, 16, 19) מאשר חלק מסגני השרים ובעלי תפקידים בכירים בכנסת (אור, ביילין, וייס, מירום, איציק).

בעין התקשורת הוצגה ההתמודדות הרב-נציגית והרב-קולית במהותה ברשימה הארצית כ"מרוץ סוסים" על המקומות הראשונים ברשימה, למרות שברור היה כי לפחות 15 המקומות הראשונים ברשימה הנם ריאליים. במיוחד

לפיכך, צוירה זכייתו של עוזי ברעם במקום הראשון כמפתיעה. "הפתעה" זו איננה אלא תוצאה סבירה של השיטה, משום שכשמצטיירת תחרות בין מועמדים בודדים על המקום הראשון במסגרת שיטת בחירות רב-קולית קטגוריאלית²⁸ סביר כי ינצח דווקא מועמד שאינו מוצג כמי שנושא עיניו למקום זה. ההסבר לכך הוא פשוט: כשמועמד אינו מעורר מחלוקת, תומכי המועמדים המתגוששים לא ימנעו מלתת לו את קולם. חבר שבידיו 15 קולות יכול לבחור בשני המועמדים המתגוששים, כפי שעשו רבים מחברי העבודה, מבלי שיפגע בסיכוייהם להופיע בצמרת הרשימה. אולם דווקא תאור המרוץ ככזה, פוגע במועמדים אלו, משום שהוא גורם למי שצידדו באחד משניהם באופן חד-משמעי, להימנע מלתת קולו למי שהצטייר כמתחרהו. לעומתם, לא הצטייר ברעם כמועמד מסוכן, אלא כבכיר, המקובל על הכל, וזכה, כתוצאה מכך, במסגרת הרב-קולית, במקום הראשון. נזכור, כי אותה "הפתעה" התחוללה בפריימריס 1992, כשאברהם בורג זכה במקום השני, מייד לאחר שמעון פרס. התקשורת, שלה תפקיד מרכזי ביצירת הרושם של "מרוץ טוסים", תרמה במקרה זה ליצירת נבואה המפריכה את עצמה.

"נצחוננו" של ברעם נבע מכך שהיה מקובל על כל המגזרים והמחוזות ושעור התמיכה בו עלה בכולם על 81%. ברק גבר על ברעם בשבעה מחוזות וסך כל התמיכה בו בקרב היהודים והדרוזים היתה גבוהה מזו של ברעם. מה שנתן לברעם את המקום הראשון היתה התמיכה הנמוכה יחסית שלה זכה ברק במגזר המיעוטים (64.3%), בו סיים במקום העשירי. חיים רמון, בניגוד לכך, סיים במקום רביעי בזכות התמיכה הגבוהה לה זכה במגזר המיעוטים. רמון סיים שני במגזר זה ורק שביעי בקרב החברים היהודים והדרוזים יחדיו. למעט המחוז הדרוזי, בו גם זכה למקום שני, זכה רמון ביתר המחוזות במקומות הרביעי עד העשירי. הוא חלף על פני שוחט, סנה ואור שזכו בתמיכה גבוהה ממנו ביתר המחוזות, בשל התמיכה הנמוכה יחסית בהם במגזר הערבי.

מבחינת דפוסי ההצבעה למועמדי הרשימה הארצית במחוזות השונים עולה התאמה רבה בין שעורי התמיכה הארציים במועמדים לבין שעורי התמיכה המחוזיים.²⁹ על רקע זה בולטות מספר תופעות של שוני בשעורי התמיכה: על פי רוב מועמדים זוכים בתמיכה גבוהה במיוחד במחוז מגוריהם.

49 מועמדים זכו במחוז מגוריהם בתמיכה גבוהה מהשיעור הארצי ואילו רק שישה זכו בתמיכה פחותה. 28 מועמדים זכו בשיעור התמיכה הגבוה ביותר מבין המחוזות במחוז מגוריהם, ו-21 נוספים בשיעור תמיכה גבוהים מאשר במרבית המחוזות.

מועמדים "סקטוריאליים" שבחרו להתמודד ברשימה הארצית זכו לעתים קרובות בתמיכה בולטת במיוחד מהמחוזות הסקטוריאליים שלהם. כך, זכו חמישה מששת המועמדים הערביים ברשימה הארצית בשיעור תמיכה של בין 18-25.5 אחוזים בקרב הבוחרים הערביים, בעוד ששיעור התמיכה הכלליים בהם עמדו על בין 5.5-8.0 אחוזים. למעלה מ-60% מהקולות שהוענקו למועמדים אלו היו קולות החברים הערביים, שהיוו כ-22.5% מכלל הבוחרים. גם המועמדת השישית, והמצליחה מכולם, נאדיה חילו, זכתה בשיעור תמיכה כמעט כפול בקרב הבוחרים הערביים (32.5%) והדרוזים (31.5%) לעומת השיעור הארצי (17.3%) וכמחצית מקולותיה הגיעו מבחורי מגורים אלו. מועמדים מהקיבוצים זכו בתמיכה בולטת מקרב חברי מחוז התק"ם: חגי מירום זכה בתמיכת 91% מחברי התק"ם (מקום שלישי) לעומת שיעור ארצי של 67.8% (מקום עשירי); מועמד פחות מצליח מהקיבוצים, צפיר רונן זכה בהם ב-5.7% לעומת 2.8%. רונן רץ לאחר מכן בראשות רשימה עצמאית לכנסת, מפלגת ההתיישבות. גם שני מועמדי ח"כ זכו לתמיכה גבוהה בשיעור בריכוזי עולים: סופה לנדבר (6.8% ארצי) במחוז צפון (17.8%) ודרום (19.0%), שהינו גם מחוז מגוריה. בעירה אשדוד אף הגיעה לנדבר למקום ה-18. סרג'ו מיכאלי (3.6% ארצי) זכה בחיפה, מחוז מגוריו, ב-11.9% ובמחוז צפון ב-12.3%. תמיכת המושבים בנציגם מ-1992, ח"כ גדליה גל, אף היא בלטה (69.1%) והייתה כפולה משעור התמיכה הארצי (34.8%).

לגבי מועמדים מסוימים ניכרה תמיכה בולטת במחוז הטריטוריאלי בו התמודדו ב-1992. כך זכה ח"כ אלי דיין במחוז דרום ב-57.4% תמיכה (מקום 14). לעומת שיעור ארצי של 42.7% (מקום 18). בעירו אשקלון הגיע דיין למקום החמישי; ח"כ שבח וייס זכה במחוז חיפה ב-87.3% (מקום שני) לעומת שיעור ארצי של 69.8% (מקום תשיעי). בעירו, חיפה, תפס וייס את המקום הראשון; ניצה שפירא-ליבאי זכתה במחוז תל-אביב ב-21.0%, לעומת שיעור ארצי של 12.6%; ניסים שרם מחיפה זכה ב-9.5% תמיכה במחוזו לעומת שיעור ארצי של

2.8%. לעומתם בולטת העובדה כי דליה איציק זכתה דווקא בתמיכה הנמוכה ביותר במחוז בו נבחרה למקום הראשון ב-1992, ירושלים. במחוז זה היא הגיעה למקום 13 לעומת ה-11 בו זכתה, בשיעור תמיכה של 53.8% לעומת 66.8% בחישוב ארצי. תופעה יוצאת דופן זו מוסברת בחיכוכים בינה לבין מזכיר המחוז חיים כהן, שניסיון פסילתו מהתמודדות ברשימה מיוחס למקורבי איציק.

גם לגבי מועמדים שלא התמודדו ב-1992 במחוזות ניתן היה לזהות שעורי תמיכה בולטים, למשל: שר האוצר אברהם (בייגה) שוחט, ראש עיריית ערד לשעבר, זכה במחוז הדרום במקום שני (82.8%) לעומת המקום החמישי בחישוב הארצי (76.2%). שר המשפטים דוד ליבאי מתל-אביב הגיע בעירו למקום השישי לעומת 12 (63.5%:79.7%); אפריים סנה ממחוז שרון-שומרון, מוקם במקום שני לעומת שישי (76.1%:85.7%). דפוסים אלו התקיימו גם לגבי מועמדים פחות בולטים: מירושלים – בלטו יעל ארן (17.1%:30.7%) וסעדיה מרציאנו (4.7%:12.2%); ממחוז דן נסים סוזט (2.9%:8.4%); ממחוז הדרום איווט סעדון (7.0%:18.4%) וחיה כהן (4.7%:13.2%). הראשונה תפסה בעירה, קריית

גת, את המקום ה-11. גולן משעלי, שהגיע למקום ה-47, הצליח לתפוס את המקום ה-16 בעירו, מגדל העמק. דפוסים אלו, של הצבעה על בסיס שיוך אזורי, נובעים גם "מלמטה", קרי, מ"לוקל-פטריוטיות" של החברים, וגם "מלמעלה", משליטתו של מתמודד או בעלי בריתו במוקדי כח מקומיים. כמו כן, במסגרת ההצבעה הרב-קולית, סביר כי מועמדים ממקום מגורי המועמד יזהו אותו ולא את עשרות האלמונים האחרים, מתוך רשימת 55 המועמדים. בקרב הבוחרים הערביים ניכרו מספר מגמות הצבעה בולטות בשונותן. בשל שיעורם הגבוה בקרב חברי המפלגה השפיעו אלו באופן ניכר על התוצאות הסופיות. בדומה לאהוד ברק, זכה אורי אור בשיעור תמיכה נמוך במיוחד בקרב הבוחרים הערביים (61.5%), מקום 12, לעומת שיעור התמיכה הארצית (74.9%) שהציבו במקום השביעי. גם שלמה בן-עמי זכה בתמיכה נמוכה במיוחד בקרב בוחריו מגזר זה (53.3%:40.3%). את שיעור התמיכה הנמוך בברק ובאור ניתן לייחס לעובדת היותם מזהים עם מדיניות הביטחון של הממשלה, בייחוד בדרום לבנון. לגבי בן-עמי, הרי שבהיותו חדש לא הצליח עדיין לבסס את כוחו במגזר זה לעומת המועמדים האחרים. מועמד חדש

ומצליח אחר, טרנר, שזכה בשיעור תמיכה ארצי של 43.2%, דווקא הצליח באופן בולט בקרב הדרוזים (55.5%) והמיעוטים (52.9%). יתכן שלרקע המשטרתי שלו היתה תרומה לעניין. גם התמיכה בחיים רמון בלטה, כאמור, במגזר הערבי. עניין זה יכול להיות מוסבר בזיהוי היוני ובקרבתו למועמד הערבי החזק, נואף מסאלחה. זאת, לעומת התארגנויות נגדו במגזר היהודי, מצד חברי העבודה בהסתדרות. משה שחל ניצל בסיוע הקולות הערבים (בקרוב סיים במקום השביעי) שהעלו אותו מהמקום ה-16 למקום 14. מירום זכה למקום עשירי בזכות התמיכה החזקה בו בקיבוצים (מקום שלישי) ובקרב הערבים (מקום חמישי). ביתר המחוזות הוא מוקם במקומות העשירי עד ה-16. כמו כן ניתן היה לזהות גם בהתיישבות העובדת רפואי הצבעה ייחודיים, בחלקם הפוכים מאלו שנמצאו במחוז המיעוטים. התמיכה בברק, יוצא קיבוץ משמר השרון, בלטה במיוחד בקיבוצים (94.2%). אורי אור, שמוקם שביעי בחישוב ארצי תפס את המקום השלישי במושבים והרביעי בקיבוצים. מועמדת נוספת שבלטה תמיכת חברי הקיבוצים בה, היתה אסתר אלכסנדר (20.7% לעומת 5.5% תמיכה ארצית), פעילה במטה החובות של הקיבוצים. יו"ר ועדת הכספים, גדליה גל, ששיעור התמיכה הארצית בו עמד על 34.8%, זכה בתמיכה גבוהה בהתיישבות העובדת, במושבים (מקום תשיעי, 69.1%) ובתק"ם (מקום 14, 57.3%). לעומת זאת, נראה כי שיעור התמיכה הנמוך במיוחד לו זכה במחוזות חיפה (מקום 21, 24%), צפון (מקום 23, 18.2%) ודרום (מקום 26, 16.9%) מלמד על הצלחת ההתארגנות נגדו על רקע פרשת חוק החשמל.

ככלל, סטיות של 10% ממגמה ארצית עשויות ללמד על התארגנויות מחוזיות, בעד ונגד מועמדים, ולא רק על אוריינטציות שונות של קהלי הבחורים המחוזיים. זאת ועוד, אלו הופיעו במיוחד בסקטורים מאורגנים, בקיבוצים ומושבים; ובקרב המיעוטים, הדרוזים והערבים, בהם נפוצים דפוסי הצבעה חמולתיים. תופעה זו בלטה גם במחוזות דרום וירושלים וניתן לקשרה לעובדה שבמחוזות אלו נמוכה יחסית התמיכה במפלגת העבודה.³⁰ תופעה זו מוסברת בכך שבמחוזות אלו היו, ככל הנראה, מתפקדים רבים שאינם מקרב תומכי המפלגה, שהוראות פוקדיהם השפיעו עליהם יותר מאשר טעמים האישי לגבי טיב המועמדים, שממילא השתייכו בעיניהם למפלגה הלא

נכונה.

בהשוואה לחלקם מכלל בוחריו העבודה בבחירות הכלליות, היה משקלם של המחוזות הסקטוריאליים גבוה ביחס לזה של יתר המחוזות. בעוד שהיחס בין מספר הבוחרים למספר החברים עמד על 1:0.7 במחוז הערבי, 1:1 במחוז הדרוזי, ו-1:1.4 במחוז הקיבוצים, עמד יחס זה ביתר המחוזות על בין 1:2 ל-1:6 (וייס 1997: 70). השפעת המחוזות הסקטוריאליים גדלה עוד יותר משום ששיעור ההשתתפות בהם היה גבוה ביותר: חברי המחוז הערבי, התק"ם, המושבים והדרוזים היוו כ-38% מכלל חברי העבודה וכ-43% מהמצביעים בפריימריס.³¹ שיעור ההשתתפות הגבוה במחוזות הסקטוריאליים בלט גם ב-1992 (גולדברג 1994: 59), אך משקלם היה נמוך יותר בשל התפקדות מוגבלת יחסית.

בולטות השפעת המחוזות הסקטוריאליים מעלה בעיה של העדר חפיפה בין דפוס ההיענות המפלגתי (הקשור להצלחת המפלגה בבחירות הכלליות) לבין זה האישי (בפריימריס), הנובע מפניה לקהלים שונים. הרכב קהל חברי המפלגה אינו דומה להרכב קהל הבוחרים הפוטנציאלי. כך היוו החברים מן המגזר הערבי והקיבוצי כשליש מקרב חברי מפלגת העבודה אך פחות מחמישית מקרב בוחריה. היענות לקהל מצביעים זה עשויה היתה לסייע מאד למועמדים במרוץ הפריימריס המפלגתיים. לעומת זאת, בבחירות הכלליות, בהן צריכה היתה מפלגת העבודה לגייס תמיכה של קהל מצביעים רחב ומגוון יותר, בכדי לזכות בשלטון, בייחוד בבחירה הישירה לראשות הממשלה, אין כמעט ערך אלקטורלי להיענות שכזו. ניתן להעריך אפילו כי רב נוקה האלקטורלי של היענות שכזו מתועלתה, נוכח זיהוים האוטומטי, והעוין לעתים רבות, של הערבים והקיבוצים עם המפלגות בחלק השמאלי של המפה הפוליטית. זיהוי זה עשוי לדחות את אילו מבין המתלבטים הנמצאים במרכז, שהצבעתם מכריעה את גורל המועמדים לראשות הממשלה. בעיה נוספת, ניכרת לגבי הציבור הערבי. ניתן היה לברך על הגיוס הפוליטי הנרחב של מגזר זה, הגדול במגזרי מפלגת העבודה, אולם תופעת התפקדות של חברים לצורך פריימריס בלטה בו במיוחד. מספר חברי מפלגת העבודה הערביים היה גדול בהרבה ממספר מצביעיה ומוערך ביחס של 1:0.7. בחינה פרטנית יותר ברמת הקלפי, שעשויה היתה לחשוף מצביעים שאינם חברים, היתה מצביעה בוודאי על כך שהרבה יותר מ-30% מחברי המפלגה הערביים לא הצביעו לה.

מניתוח מקום מגוריהם של 20 הנבחרים הראשונים ברשימה הארצית של העבודה נראה כי לולא קביעת המחוזות עלול היה להיווצר חוסר איזון קיצוני בהרכב רשימת המועמדים. ייצוגם של אזורים או סקטורים מסוימים עשוי היה להיות חסר לחלוטין (מחוזות מיעוטים וצפון),³² ואילו מחוזות אחרים היו זוכים לייצוג-יתר בולט: מועמדים ממחוזות ירושלים, תל-אביב ושרון-שומרון, זכו ב-13 מ-20 המקומות הראשונים ברשימה הארצית. למרות השימוש במנגנוני תיקון עדיין קיימת בעיה חלקית של ייצוג הפריפריה הגיאוגרפית המרוחקת, כשנציגי המחוז הצפוני של העבודה ב-1996 מתגוררים ביישובים דרומיים יחסית (כפר-תבור, נצרת-עילית). בפריימריס המפלגתיים של 1996 נבחרו אנשי שדרות ובאר-שבע הדרומיות יחסית לייצג את מחוז הדרום בעבודה אולם ב-1992 יוצג הדרום בידי אנשי אשקלון וקריית-מלאכי, ערים צפוניות יחסית במחוז.

גולדברג (1994: 60) מציע מדד לבדיקת רמת התחרותיות בבחירת הרשימה הארצית. המדד הינו תוצאה של חלוקת סך קולות 15 הנבחרים הראשונים בפריימריס בסך הקולות הכללי. ככל שהתוצאה קרובה לאחד, הרי שההצבעה (15 קולות לבוחר) מרוכזת יותר בקבוצת מועמדים מובחנת; ככל שהמספר קרוב לאפס, גדול פיזור הקולות בין המועמדים. המדד הכללי עמד בשנת 1992 על 0.58, וב-1996 עמד על 0.71, מה שמצביע על ירידה בתחרותיות. כפי שאנו רואים בלוח 2-ב', בכל המחוזות ניכרת ירידה ברמת התחרותיות בבחירה לרשימה הארצית לעומת 1992. ירידה זו עשויה להיות מוסברת במספר גורמים: ראשית, ב-1996 היתה העבודה לאחר ארבע שנות שלטון, ומועמדיה

לוח 2-ב'

מדד גולדברג לתחרותיות הבחירות לרשימה הארצית לפי הצבעה במחוזות*

השנה	קיבוצים	מושבים	מיעוטים	דרומים	צפון	דרום	שרון-שומ'	מרכז	דן	י-ם	ת"א	חיפה
1992	0.65	0.61	0.63	0.60	0.53	0.54	0.56	0.54	0.56	0.54	0.58	0.58
1996	0.77	0.74	0.69	0.73	0.71	0.69	0.72	0.70	0.73	0.69	0.72	0.72

* נתוני 1992 לפי גולדברג 1994: 60.

המכהנים (שבשני המקרים זכו ברוב המקומות בצמרת הרשימה) בלטו עוד יותר לעומת החדשים, ויכלו להשפיע ולהיענות יותר לקהל הבוחרים, בעמדותיהם כשרים, סגני שרים, וראשי ועדות. שנית, בפריימריס 1992 נפלטו מועמדים מכהנים חסרי יכולת "פריימריסטית", כך שמי שנותרו היו בעלי יכולת כזו. שלישית, בארבע השנים למדו המכהנים את המשחק, ומיצו טוב יותר את מעמדם המועדף בהתמודדות האלקטורלית. מדדי התחרותיות במחוזות הסקטוריאליים המצביעים על תחרותיות נמוכה יחסית, מבססים את ההנחות על הצבעה מגמתית, אולי אף מאורגנת, במסגרתם. ב-1996, כמו ב-1992, בולטת רמת התחרותיות הנמוכה יחסית במחוזות אלו לעומת האחרים, למעט מחוז המיעוטים. במחוז המיעוטים ניכרת רמת תחרותיות גבוהה יחסית ב-1996, היכולה להיות מוסברת גם בתחרות המחוזית העזה על המקום השני שיצרה בריתות מנוגדות של מועמדים שונים במחוז עם מועמדים ארציים.

תוצאות הבחירות לנציגי המחוזות

מבין 17 חברי הכנסת שהתמודדו במחוזות במפלגת העבודה זכו 11 במקומות הראשונים (עשרה ח"כ זכו במקום הראשון ואילו אחד זכה במקום שני לאחר ח"כ מכהן). שיששה ח"כ מכהנים "הפסידו": אחד שזכה במקום שני לאחר מועמד חדש וחמישה שהגיעו למקומות נמוכים יותר. בהתמודדות במפלגת העבודה במחוזות בשנת 1992 התמונה היתה שונה, כשיעור ההצלחה של המכהנים היה גדול יותר ואף אחד מהם לא זכה במקום נמוך מהמקום השני. בהתמודדות ב-1992 זכו תשעה חברי כנסת מכהנים במקומות הראשונים במחוז אליו השתייכו ואילו שניים זכו במקום שני, לאחר מועמד חדש. נוכח זאת, נראה כי התחרותיות במחוזות עלתה.

גולדברג (1994: 62) מציע מדד לבדיקת התחרותיות במחוזות. המדד הינו הממוצע בין המנות שהן תוצאת חלוקת סך קולות המועמד השני במחוז בקולות הראשון, וסך קולות המקום השלישי במקום השני. תוצאה הקרובה לאחד מבטאת תחרות צמודה על שני המקומות הראשונים, ומסמלת מידת תחרותיות גבוהה; תוצאה הקרובה לאפס מבטאת הפרשים גדולים בין שעורי הקולות של המתמודדים ומסמלת מידת תחרותיות נמוכה. גם לפי מדד זה

לוח 2-ג'

מדד גולדברג לתחרותיות הבחירות במחוזות*

השנה	קיבוצים	מושבים	מיעוטים	דרוזים	צפון	דרום	שרון-שומ'	מרכז	דן	י-ם	ת"א	חיפה
1992	0.70	0.68	0.41	0.37	0.84	0.75	0.81	0.81	0.84	0.86	0.83	0.62
1996	0.56	0.75	0.73	0.49	0.80	0.56	0.90	0.77	0.72	0.88	0.90	0.95

* נתוני 1992 לפי גולדברג 1994: 62. לגבי המחוז הדרוזי ב-1992 וב-1996, ולגבי מחוז המיעוטים ב-1992 מדובר בחישוב היחס בין מקום שני לראשון בלבד משום שלבחרים בהם היה קול אחד.

ניכר כי רמת התחרותיות במחוזות ב-1996 גבוהה יותר מב-1992, כשבשבעה מ-12 המחוזות גדלה התחרותיות (לוח 2-ג'). כך, מתחזק מעמדם של המחוזות בזירה בעלת סיכוי להתמודדות המועמדים החדשים, בעוד הרשימה הארצית מהווה מבחן עליה לרמת ההנהגה, בעיקר בין המכהנים.

מתוך בחינת המדדים בלוח 2-ג', ניכרים הבדלים ברמת התחרותיות בין שלושת סוגי המחוזות, העירוניים, המרחביים והסקטוריליים. במחוזות הסקטוריליים רמת התחרות היא הנמוכה ביותר, בשישה מתוך שמונה מקרים; במחוזות העירוניים, רמת התחרותיות היא הגבוהה ביותר בארבעה משישה מקרים; רמת התחרותיות במחוזות המרחביים עומדת בתוך. הסבר אפשרי לתופעה זו הינו קיומו של יחס הפוך בין רמת התחרותיות לגודל הגיאוגרפי של המחוז. ככל שהמחוז מקיף טריטוריה קטנה ומוגדרת יותר, כך קלה יותר חשיפת כלל המועמדים אל ציבור המצביעים, ויורדת השפעת המתווכים המקומיים על ההצבעה. במרוץ עירוני יכולים המועמדים להיחשף דרך מספר קטן של מקומונים ואמצעי תקשורת, ולהגיע אל יותר בוחרים באופן אישי. במרחב, ועוד יותר במחוז סקטוריאלי שבוחריו מפוזרים ברחבי המדינה, נדרש מועמד ליותר מאמץ לחשיפה ולהכרות, וההבדלים במשאבי ההון והעצמה הפוליטית ניכרים טוב יותר.

בחינה נוספת של התוצאות במחוזות מחייבת בחינה פרטנית,³³ משום שאופי ההתמודדות בכל מחוז נבע מצרף שונה של גורמים ושיקולים. אלו נבעו מנסיבות שונות שקשורות במידת התחרותיות, מספר המקומות הפנויים (עליהם לא התמודדו חברי כנסת), אסטרטגיות ויריבויות, מיקומו של המקום

השני של המחוז ברשימה לכנסת, ארגונים פעילים במחוז, מידת עצמתם ועוד. עם זאת, לגבי המרחבים, ניתן לקבוע כי קיומו של בסיס כח בסניף מקומי אינו תנאי מספיק על פי רוב להצלחה בפריימריס. מי שהצליחו לזכות היו על פי רוב אלו שהייתה להם תמיכה מפוזרת ברחבי המחוז, ואלו היו על פי רוב חברי כנסת שהצליחו להפוך עצמם לנציגי המחוז בכנסת. בערים דובר בהתמודדויות קשות וצמודות יותר כשבסיסי עוצמה שונים, כמו ועדים וקבוצות מפלגתיות מקומיות, גויסו לטובת המועמדים.

■ **מחוז מרכז** – המספר הגבוה של המועמדים במחוז זה בשנת 1992, נשמר גם ב-1996. ב-1992 ניתן היה להסביר זאת בתחרות על שני מקומות "פנויים" גבוהים יחסית ברשימה לכנסת. הפעם נדמה כי ריבוי המועמדים נבע מהערכה לגבי רמת תחרותיות גבוהה (על בסיס תוצאות המרוץ ב-1992), שהתבטאה בפוזור קולות גבוה יחסית בין המועמדים, למרות ששני חברי הכנסת שבו והתמודדו במחוז. ואמנם, שני חברי הכנסת שזכו בפריימריס 1992 זכו בשנית, באותו הסדר, אך תוך זכייה בשיעור קולות לא גבוה יחסית. מבחינת התוצאות ביישובים השונים ניכר כי התמיכה בחברי הכנסת מפוזרת יותר מאשר זו של מתחריהם על פני המחוז. ח"כ רפי אלול הצליח לזכות באחד משני המקומות הראשונים במרבית היישובים ואילו ח"כ אבי יחזקאל הסתפק, על פי רוב, במקומות השני עד הרביעי. תמיכה מפוזרת ברמה סבירה היא שהעניקה ליחזקאל את הניצחון, כשאפילו בעירו, ראשון לציון, הוא זכה רק במקום השלישי (32.9%). אל מול חברי הכנסת התמודדו מועמדים שכוחם בלט בעיקר בעירם: ניסים זכי שזכה במקום ראשון בראשון לציון עם 47.3%, יותר מפי שלושה מהתמיכה במחוז; פיני שומר, השלישי במחוז, שזכה בבת-ים ב-64.9% מהקולות לעומת 23.2% במחוז; בחולון בלט אהרון נשיא, שסיים במקום ראשון עם 46.1%, יותר מפי שלושה משעור קולותיו במחוז. במקרה של נשיא ומאיר פתיחה, סגן ראש העיר חולון, בלטה העובדה שבסיס כח יחידי במרחב אינו מספיק, כאשר כ-80% מקולותיהם הושגו בעירם; יורם מרציאנו זכה במקום ראשון בעירו לוד, בה זכה ביותר מפי ארבעה משעור קולותיו במחוז (79.0%:19.1%); תת-אלוף (במיל.) ורדה פומרנץ זכתה במקום הראשון בעירה יבנה, אך רק חמישי במחוז.

■ **מחוז מיעוטים** – ח"כ נואף מסאלחה זכה, כמו ב-1992, במקום הראשון.

נראה כי פתיחת המקום השני הקשתה גם על מסאלחה, שזכה הפעם לתחרות קשה יותר: ב-1992 זכה מסאלחה ב-59% מן הקולות, כמעט פי שניים וחצי מהמועמד שמוקם אחריו. הפעם הוא זכה רק ב-47.9%, כשהבא אחריו רפיק חאג' יחיא, ראש עיריית טייבה, רחוק ממנו בפחות מ-10%. מה שבלט היה הגידול במספר המועמדים (וכאמור לעיל, הבחורים), שנבע מכך שלמחוז הוקצו הפעם שני מקומות ברשימה לכנסת, כך שנפתח מקום "פנוי" למועמד חדש. לעומת חמישה מתמודדים ב-1992, התמודדו הפעם 17. העלייה העצומה במדד גולדברג לתחרותיות במחוז מבטאת מעבר מדומיננטיות של יחיד במחוז למחוז פתוח לתחרות, המוסברת בפתיחת מקום נוסף להתמודדות.

■ **מחוז שרון-שומרון** – "קפיצתו" של אורי אור למרוץ הארצי פינתה מקום במחוז, שגם המקום השני שהוקצה לו ברשימה לכנסת נמצא במקום גבוה יחסית (33). בין אלו שנותרו במחוז התחוללה תחרות קשה, במיוחד על המקום השני. רפי אדרי, שזכה ב-1992 במקום זה, עלה למקום הראשון ועל המקום השני, "הפנוי" התחולל מאבק צמוד בין אפי אושעיה, מזכיר מועצת פועלי נתניה, ועופרה פרידמן, יו"ר נעמת. האחרונה, כמו ב-1992, נאלצה להסתפק במקום השלישי. עם זאת, הפעם היא מוקמה במקום ה-40 ברשימה לכנסת, שהוקצה כשריון לנשים מהמחוזות. כמו במחוז מרכז, גם כאן בלטו ההבדלים בשעורי התמיכה המקומיים של המועמדים: עפרה פרידמן זכתה במקום ראשון בעירה רמת-השרון ולאחריה מוקם ראש המועצה, אפריים חירם (פיחוטקה), עם שעור תמיכה גבוה פי ארבעה משעור התמיכה במחוז; יפה יגר, חברת מועצת עיריית הרצליה, סיימה ראשונה בעירה, לפני בן עירה ח"כ אדרי, המנצח במחוז. יגר זכתה בתמיכת מחצית חברי העבודה בעירה, לעומת 11.9% במחוז. גם התמיכה באושעיה, שזכה במקום שני, בלטה במיוחד בעירו נתניה, בה זכה ב-68.9% לעומת 32.8% במחוז.

■ **מחוז ירושלים** – במחוז זה התפנו שני מקומות למועמדים חדשים, כששני הזוכים מ-1992 עברו להתמודד במסגרות אחרות. ח"כ דליה איציק עברה להתמודדות הארצית ואילו ח"כ עמנואל זיסמן עבר למפלגת "הדרך השלישית". מכל מקום, מיקומו הלא-גבוה של המקום השני של מחוז ירושלים ברשימה הארצית, כמו גם שיקולי יוקרה, יצרו התמודדות קשה. הרושם היה כי התחרות מתמקדת בצלי רשף, מראשי "שלום עכשיו", וחיים כהן, מזכיר

המחוז. שני אלו חברו למועמדים אותם "הריצו" למקום השני, צלי רשף לדרור טובי, ראש ועד עובדי התברואה בעיריית ירושלים; וחיים כהן לימין סוויסה, ממייסדי "תנועת האוהלים" ומנכ"ל פרוזות, בין השאר על מנת למנוע את קולות תומכיהם מיריביהם. רשף נהנה מתמיכה של אנשי "שלום עכשיו" וחבירתו לטובי נועדה לפרוץ לתוך מוקד העצמה של כהן - הוועדים. כהן זכה לתמיכת ועדי עובדים רבים וחבירתו לסוויסה נועדה לגייס גם את תמיכת השכונות. בסופו של דבר, זכה מתמודד שלישי, אופיר פינס, במקום הראשון במחוז. נראה כי הימנעותו מלהתבלט אפשרה לו לקבל, בנוסף לקולות תומכיו, קולות "שניים" של תומכי כהן ורשף. רמת התחרות במחוז נותרה גבוהה, כשהפעם דובר בהתמודדות בין שלושה מועמדים חדשים בולטים, בעוד שב-1992 דובר בהתמודדות קשה בין ח"כ לא בולט, עמנואל זיסמן, ושני מועמדים חדשים, איציק ופינס.

■ **מחוז תל-אביב** - אופן חלוקת הקולות בתל-אביב ומדד התחרותיות מלמדים על תחרות קשה. שלושה חברי כנסת התמודדו על שני המקומות של המחוז: סגן שר השיכון, אלי בן-מנחם, שגם ב-1992 זכה במקום הראשון במחוז; גדעון שגיא, שזכה ב-1992 במקום השני ונדרק הפעם למקום הרביעי; יורם לס, מי שזכה ב-1992 במקום גבוה ברשימה הארצית (17) כמועמד חדש והפעם נדחק למקום השישי במחוז. בנוסף לאלו התמודד ח"כ לשעבר מיכאל בר-זוהר, שב-1992 נכשל בבחירות ברשימה הארצית. בר-זוהר הגיע שלישי, בהפרש קולות קטן ממנהל גימנסיה הרצליה, רון חולדאי. מהתחרות הקשה, בה התחלקו הקולות בין המועמדים, הרוויח חולדאי כשיעור קולות נמוך יחסית הספיק לו כדי לזכות במקום השני.

■ **מחוז דרום** - במקום הראשון ובתמיכה גבוהה ביותר זכה מזכ"ל ההסתדרות, עמיר פרץ. לאחר שזכה במקום נמוך בבחירות ברשימה הארצית ב-1992, לא לקח פרץ סיכון ופנה להתמודד במחוז. פרץ זכה במקום הראשון במרבית הישובים ובעירו, שדרות, זכה בשיעור תמיכה עצום של 95.3%. המועמד הבולט של המחוז ב-1992, אלי דיין, עלה כיתה לרשימה הארצית, בה נכשל. ח"כ ונונו, שהפסיד בשנת 1993 את מקומו כיו"ר מועצת קריית מלאכי, הפסיד הפעם גם את מקומו בכנסת. במקום השני במחוז, בהפרש ניכר, זכה שירי ויצמן מבאר-שבע (בה זכה בשיעור תמיכה כפול מאשר במחוז).

שניכר כי הפעם התכונן היטב למרוץ, בו זכה ב-1992 בשיעור תמיכה נמוך יחסית (13% ומקום שישי בלבד). אלכס גולדפרב, סגן שר השיכון, שפרש מצומת ושבזכות קולו הצליחו ממשלות רבין ופרס ליישם את מדיניותם, הצליח לזכות בתמיכה גבוהה רק בעירו, אשקלון (45.4%, מקום שני) ונדחק למקום השביעי. כמו במרחבים אחרים, בלט דפוס ההצבעה המקומי. בנוסף למה שכבר תואר, גם שני האשדודים שהתמודדו הצליחו לזכות בתמיכה גבוהה בעירם: יהודה בן-הרוש במקום שני עם 51.4% מהקולות לעומת 19.5% במחוז ויצחק ניניו במקום שלישי עם 35.8% לעומת 15.1% במחוז.

■ **מחוז מושבים** – עלייתו של גדליה גל להתמודדות הארצית, לא סייעה לח"כ שמואל אביטל. האחרון, שכהן כמזכ"ל תנועת המושבים ב-1992, רק שמר על מקומו השני. את המקום הראשון תפס מזכ"ל תנועת המושבים ערב הבחירות, שלום שמחון.

■ **מחוז חיפה** – עלייתו של יו"ר הכנסת ה-13 שבח וייס לרשימה הארצית פינתה את המקום השני, הממוקם יחסית גבוה ברשימת המועמדים. ח"כ יוסי כץ מקריית טבעון, שזכה ב-1992 במקום השני, זכה במקום הראשון בהפרש זעום, כשאחריו מוקם יונה יהב, סגן ראש עיריית חיפה. יהב גבר על כץ בעיר חיפה (2,814 מול 2,608 קולות), אך יתרונו של כץ בקריות הכריע את חלוקת המקומות ביניהם. מנהיגי הוועדים, אדן (חברת חשמל), בן-שבת (הסתדרות המורים), גולדרינג (בזק) ובלטמן (רפא"ל) כשלו. עזיבתו של וייס פתחה לתחרות קשה, מה שהתבטא בעליה גדולה במדר התחרותיות ב-1996.

■ **מחוז דן** – בעוד שרענן כהן מרמת גן חיזק את אחיזתו במחוז, כשכמעט והכפיל את שיעור התמיכה בו, הרי שיעקב שפי, שנבחר בפריימריס 1992 בהסתמכו על קולות חברי ועד העובדים שבראשו עמד (התעשייה האווירית), כשל הפעם. רק בפתח-תקווה, עירו, הצליח שפי באופן יחסי כשזכה במקום השני. את המקום השני במחוז תפס איתן כבל מראש העין, בהפרש קולות קטן מאורה חכם, שדורגה במקום ה-44 ברשימה לכנסת, ששוריין לאישה השנייה מהמחוזות.

■ **מחוז צפון** – סגן שר החינוך מיכה גולדמן שמר על מקומו הראשון מ-1992, כשזכה בתמיכה גבוהה ברוב היישובים במחוז. את המקום השני שהתפנה, לאחר פרישת ראש עיריית מעלות-תרשיחא שלמה בוחבוט, תפס עולה ותיק

לוח 2-ד'
תוצאות הבחירות במחוזות
מכלגת העבודה 1996 *

מחוז ערוך-שומרון			מחוז ג'יעוט'ים			מחוז מרכז		
מס' קולות	שם המועמד	#	מס' קולות	שם המועמד	#	מס' קולות	שם המועמד	#
6,239 (36.7%)	רפי ארדי	1	18,934 (47.9%)	נואף מסאלחה	1	7,200 (40.1%)	רפי אלול	1
5,152 (32.8%)	אפי אושעיה	2	15,159 (38.3%)	רפיק חג'י-יחיא	2	4,560 (25.4%)	אבי יחוקאל	2
5,002 (31.8%)	עפרה פירמן	3	10,133 (25.6%)	עיסאם חרד	3	4,167 (23.2%)	פיני שומר	3
3,891 (24.7%)	רב אורן	4	7,797 (19.7%)	טלאל אלקריןאוו	4	3,433 (19.1%)	יורם מרציאנו	4
3,530 (22.4%)	דוד לפלר	5	6,499 (16.4%)	מוופק חורי	5	3,416 (19.0%)	ורדה פומרנץ	5
1,866 (11.9%)	יפה יגר	6	5,168 (13.1%)	חוסין סלימאן	6	2,817 (15.7%)	אהרון משיא	6
1,645 (10.5%)	אפרים חירם	7	4,278 (10.8%)	מוחמד גנאים	7	2,490 (13.9%)	זכי נסים	7
1,437 (9.1%)	יקותיאל שרעבי	8	2,715 (6.9%)	יונס אבו-רביעה	8	1,883 (10.5%)	אריק חרד	8
885 (5.6%)	יצחק ימיני	9	2,520 (6.4%)	דיאב אל-חכים	9	1,362 (7.6%)	מאיר פתיחה	9
847 (5.4%)	דורון יהודה	10	2,478 (6.3%)	פירל אלהזייל	10	802 (4.5%)	מנחם בן-צבי	10
454 (2.9%)	חליק כהנא	11	1,135 (2.9%)	אברום אבו-טביח	11	680 (3.8%)	עורא שהרביני	11
345 (2.2%)	אפריים בולמש	12	818 (2.1%)	מישל גנטוס	12	574 (3.2%)	אילן דולפיין	12
167 (1.1%)	שלום ברזילי	13	503 (1.3%)	גק יעקוב	13	542 (3.0%)	זור לביא	13
			305 (0.8%)	חסיב עבוד	14	470 (2.6%)	משה שמר	14
			244 (0.6%)	גזיני שאמא	15	462 (2.6%)	אברהם ניניו	15
			229 (0.6%)	חוסין אסדי	16	403 (2.3%)	יעקב מורחי	16
			161 (0.4%)	אנבאריה חאלד	17	330 (1.8%)	משה חבני	17
						297 (1.7%)	יוסי פאר	18

מחוז דרום			מחוז תל-אביב			מחוז ירושלים		
מס' קולות	שם המועמד	#	מס' קולות	שם המועמד	#	מס' קולות	שם המועמד	#
8,575 (66.4%)	עמיר פרץ	1	3,289 (37.2%)	אלי בן-מנחם	1	5,169 (48.1%)	אופיר פינט	1
3,555 (27.5%)	יירי ויצמן	2	2,796 (31.7%)	רון הולדאי	2	4,738 (44.1%)	צלי רשף	2
2,512 (19.5%)	יהודה בן-הרוש	3	2,663 (30.2%)	מיכאל בר-זודר	3	4,037 (37.6%)	חיים כהן	3
2,469 (19.1%)	יוסף ונונו	4	2,355 (26.7%)	גרעין שגיא	4	2,897 (30.0%)	ימין טוויסה	4
2,455 (19.0%)	יוסף אליהוא	5	2,016 (22.8%)	יוסי שפלינג	5	1,364 (12.7%)	ישראל שולדרמן	5
1,946 (15.1%)	יצחק ניניו	6	1,967 (22.3%)	יוזם לט	6	1,120 (10.4%)	דרור טובי	6
1,607 (12.5%)	אלכסנדר גולדפורב	7	774 (8.8%)	גלילה הורשטיין	7	906 (8.4%)	אסתר ביתן	7
972 (7.5%)	אילנה מוריר	8	769 (8.7%)	חנה בן-דוד	8	425 (4.0%)	שמעון יאיר	8
966 (7.5%)	יהודה אלוש	9	493 (5.6%)	ברכה סנדרס	9	393 (3.7%)	דבי בן-עמי	9
761 (5.9%)	יצחק כהן-צדק	10	271 (3.1%)	אביעזר ליטנשטיין	10	186 (1.7%)	נסים לוי	10
			269 (3.1%)	אברהם צימרמן	11	147 (1.4%)	דוד ביטון	11
						112 (1.0%)	אברהם לרי	12

* לפי נתונים שמסרה מפלגת העבודה.

מחוז דן			מחוז חיפה			מחוז מושבים		
מס' קולות	שם המועמד	#	מס' קולות	שם המועמד	#	מס' קולות	שם המועמד	#
9,941 (70.8%)	רענן כהן	1	5,183 (45.0%)	יוסי כץ	1	6,668 (63.4%)	שלום שמחון	1
4,421 (31.5%)	איתן כבל	2	5,038 (43.7%)	יונה יהב	2	4,928 (46.9%)	שמואל אביטל	2
4,368 (31.1%)	אורה חכם	3	4,708 (40.9%)	עמוס ארן	3	3,780 (36.0%)	אלי אלוני	3
3,734 (26.6%)	ישראל פלג	4	3,159 (27.4%)	אברהם בן-שבת	4	1,620 (11.5%)	דרור טוביאנה	4
3,080 (21.9%)	יעקב שפי	5	2,133 (18.5%)	לאה ברק תמר	5	1,161 (11.1%)	סמי שלום זנטי	5
1,422 (10.9%)	נסים גראמה	6	1,190 (10.3%)	בנימין גולדרינג	6	918 (8.7%)	אלי אליהו	6
613 (4.4%)	גבי ליבוביץ	7	890 (7.7%)	נחום בלטמן	7	810 (7.7%)	דודי אוביץ	7
493 (3.5%)	משה ביננבוים	8	745 (6.5%)	בנימין פליק	8	780 (7.4%)	משה חדר	8
						772 (7.3%)	רמי אלהור	9

מחוז דרוזים			מחוז תק"ם			מחוז צפון		
מס' קולות	שם המועמד	#	מס' קולות	שם המועמד	#	מס' קולות	שם המועמד	#
7,669 (67.1%)	סלאח טריף	1	20,915 (92.8%)	אלי גולדשמידט	1	7,429 (57.7%)	מיכה גולדמן	1
3,765 (32.9%)	סלאח חיר	2	9,343 (41.5%)	איתן ברושי	2	5,722 (44.5%)	רון פלוט	2
			6,255 (27.8%)	נוגה בוטנסקי	3	4,732 (36.8%)	אשר שמואלי	3
			5,797 (25.7%)	שי חרמש	4	3,989 (31.0%)	אלי דה-קסטרו	4
			2,750 (12.2%)	זאב שור	5	1,398 (10.9%)	לאון פרץ	5
						1,381 (10.7%)	בן-יוסף גבעתי	6
						1,097 (8.5%)	יואב חי	7

מברית המועצות, רונן פלוט, ממלא מקום ראש עיריית נצרת עילית. לפלוט היה יתרון, מעבר לתמיכה גבוהה בו בעירו (83.9% לעומת 44.5% במחוז), כשבחיותו עולה ותיק זכה בתמיכה רבה בריכוזי עולים במחוז. לעומתם זכו ראש עיריית עכו, אלי דה קסטרו, ואשר שמואלי מנהריה לתמיכה גבוהה בערייהם: 70.7% לדה-קסטרו ו-75.7% לשמואלי. ברם, בסיסי תמיכה אלו לא הספיקו כדי לגבור על גולדמן ופלוט, שהצליחו להשיג שעורי תמיכה גבוהים גם מחוץ ליישוביהם.

■ **מחוז התק"ם** – כמו ח"כ חגי מירום ב-1992, זכה ח"כ אלי גולדשמידט בתמיכה של כמעט כל אנשי הקיבוצים חברי העבודה. על המקום השני, הפנוי, התמודדו הפעם ארבעה, לעומת שניים ב-1992. התחרות בין הארבעה הייתה קשה ביחס לזו שהתחוללה ב-1992. במקום השני זכה פעיל בתנועה הקיבוצית, איתן ברושי. כמו ב-1992, שוב זכתה המועמדת נגה בוטנסקי במקום השלישי בלבד. במקומות הרביעי והחמישי זכו ראשי מועצות אזוריות, שי חרמש של שער הנגב וזאב שור של עמק הירדן.

■ **מחוז הדרוזים** – ההתמודדות התמקדה הפעם בשני מועמדים ולא "התפזרה" בין חמישה כב-1992, מה שעשוי היה אולי להקשות על המנצח מ-1992, ח"כ סאלח טריף. אולם טריף זכה שוב במקום הראשון, בשעור קולות דומה לזה של 1992. התופעה הבולטת במחוז ביחס ל-1992 הינה הגידול העצום במספר החברים. 4,078 הצביעו ב-1992 לעומת 11,434 ב-1996. עניין זה נבע כפי הנראה מלימוד חשיבות מספר המתפקדים במרוץ, ומאופי התחרות הזוגית, "בעד" ו"נגד" טריף, שיצרה לחץ גבוה להתפקדות. נוכח זאת, אין זה מפתיע שמספר קולותיו של המועמד השני ב-1996 היו גבוהים משל טריף ב-1992, מה שלא מנע את נצחונו של האחרון בהפרש עצום.

■ **"מחוז" עולי חמ"ע** – הבחירות לנציגות עולי חבר המדינות העצמאיות התקיימו ביום האחרון להגשת הרשימות לכנסת, ה-11.4.96. מבין כ-17,000 החברים העולים של העבודה, השתתפו רק 4,775 (הארץ, דבר ראשון, 12.4.96). שעור השתתפות נמוך זה נבע מקביעת שעות הצבעה בעייתיות, כשהקלפיות נסגרו ב-16:00 בשל הצורך למהר ולספור את הקולות ומשום שקלפיות בריכוזי עולים בצפון לא נפתחו בשל המצב הביטחוני. במקום הראשון ב"מחוז" זה, ובמקום ה-25 ברשימה לכנסת זכתה סופה לנדבר, מקורבת לפרס, שכשלה בהתמודדות ברשימה הארצית. לנדבר זכתה ברוב קולות מוחלט, כ-55% (2,623). במקום השני זכה רונן פלוט, מי שזכה במקום השני במחוז הצפון (46 ברשימת העבודה לכנסת). פלוט זכה בכ-23% תמיכה (1,091). במקום שלישי זכה יו"ר ארגון העולים של מפלגת העבודה, סרגיו מיכאלי, (771 קולות) שגם הוא הפסיד קודם לכן בהתמודדות ברשימה הארצית. שישה מועמדים נוספים שהשתתפו בהתמודדות זכו בקולות בודדים (הארץ, מעריב, 12.4.96).

סוף דבר – סיעת העבודה בכנסת

מספר החברים הגבוה במפלגת העבודה, כמו גם שעור ההשתתפות הגבוה בפריימריס המפלגתיים, לא היוו סימן נכון לבאות. נראה כי אורחים רבים התפקדו למפלגה על מנת לבחור מועמד, בלא כוונה להצביע לה בבחירות הכלליות. בולט במיוחד הוא סיפורה של כוכבת הזמר זהבה בן, שהתפקדה

באופן פומבי למפלגת העבודה, הופיעה בתשדירי תעמולת הבחירות של מרצ והצהירה, לאחר הבחירות, כי הצביעה לש"ס. הטענה שהועלתה ולפיה התפקדותם של תומכי מפלגות אחרות תוביל ליצירת קשר עם המפלגה ולתמיכה בה בבחירות הכלליות לא אוששה. בניתוח תוצאות בחירות 1996 כותב וייס: "חלק מן המתפקדים גויסו על ידי המועמדים מפריפריית חוץ מפלגתיות. בתום הפריימריס התנדפו מתפקדים אלה כלא היו, בחלקם שבו לחיק מפלגות האם שלהם" (1996: 271). כך, בבדיקה ראשונית של תוצאות הבחירות לכנסת ה-14 איתרנו 13 יישובים בהם עלה מספר חברי מפלגת העבודה על מספר מצביעיה.³⁴ לפי בקורתו של וייס (1997) על ארגון יום הבחירות בעבודה, נראה כי גם היכולת הארגונית המרשימה שגילו מועמדי העבודה ביום הפריימריס, כשהצליחו לגייס שעור כה גבוה של מצביעים, לא התבטאה ביום הבחירות.

הבטחת הייצוג בעבודה אפשרה, למרות צמצום כוחה בכנסת, את ייצוגם של הסקטורים השונים, ובין חברי הכנסת שלה היו שני עולים, שלוש נשים, ערבי, דרוזי, נציג מושבים ונציג קיבוצים ואף ייצוג של כל שמונת המחוזות הטריטוריאליים, שלשלושה מהם היו אף שני נציגים בכנסת. ברם, ערכה האלקטורלי של הבטחת הייצוג לסקטורים השונים לא ניכרה בדפוסי הצבעת הבחורים בבחירות הכלליות. רובם של אלו, עולים וערבים, שיכלו לפצל את קולם בין מועמד לראשות הממשלה לבין מפלגות סקטוריאליות, עשו כן ולא התרשמו מן המאמצים שנעשו במפלגה זו לשריין מקומות לנציגיהם. נראה כי הבעיה היא שבשיטת הבחירות הכלליות הרשימתית, זהו צעד רציונלי מבחינת הבוחר הסקטוריאלי. זאת, משום שהוא יכול היה לסמוך כי נציגיו לכנסת יכנסו בקולות אחרים ויכול היה לפנות להגדלת ייצוגו דרך ההצבעה למפלגות שהיו "מגזריות" באופן מובהק, דוגמת "ישראל בעליה" והמפלגות הערביות.

גם מספר המועמדים החדשים בסיעה בכנסת, שבעה, לא היה גבוה, ונבע מכך שעיקר הרענון ברשימה התרחש במקומות הנמוכים יותר, שלא זכו להיכנס לכנסת נוכח הירידה בייצוג בבחירות. בין אלו שהצליחו להיכנס לכנסת נמצא שלמה בן-עמי, הח"כ החדש היחיד מן הרשימה הארצית (למעט ברק שכיחן כשר), שנכנס במקום ה-34, האחרון בו זכתה העבודה בבחירות

לוח 2-ה'

מפלגת העבודה -

רשימת המועמדים הסופית לכנסת ה-14*

#	שם הנציג	הסבר	#	שם הנציג	הסבר
1	שמעון פרס	יור"ר - אושר בידי המרכז	25	אופיר פו-פינס	1# במחוז ירושלים
2	עוזי ברעם	1# ברשימה הארצית	26	שלום שמחון	1# במחוז המושבים
3	אהוד ברק	2# ברשימה הארצית	27מא	יעל דיין	21# ברשימה הארצית, הוקפצה
4	בנימין בן-אליעזר	3# ברשימה הארצית	28	מיכה גולדמן	1# במחוז צפון
5	חיים רמון	4# ברשימה הארצית	29מע	אדיסו מסאלה	25# ברשימה הארצית, הוקפץ
6	אברהם שוחט	5# ברשימה הארצית	30	סאלח טריף	1# מחוז דרום
7	ניסים זוילי	מזכ"ל המפלגה-מקום משורין	31	אבי יחזקאל	2# במחוז מרכז
8	אפרים סנה	6# ברשימה הארצית	32	יונה יהב	2# במחוז חיפה
9מא	דליה איציק	11# ברשימה ארצית, הוקפצה	33	אפי אושעיה	2# במחוז שרון-שומרון
10	אורי אור	7# ברשימה הארצית	34	שלמה בן-עמי	15# ברשימה הארצית
11	יוסי ביילין	8# ברשימה הארצית	35	איתן כבל	1# במחוז דן
12	שבח וייס	9# ברשימה הארצית	36	רפיק חגי יחיא	2# במחוז מיעוטים
13	רפי אלול	1# מחוז מרכז	37מא	נאדיה חילו	22# ברשימה הארצית, הוקפצה
14	רפי אדרי	1# מחוז שרון-שומרון	38	רון חולדאי	2# במחוז תל-אביב
15	חגי מירום	10# ברשימה הארצית	39	צלי רשף	2# במחוז ירושלים
16	יוסי כץ	1# מחוז חיפה	40מא	עפרה פרידמן	3# במחוז שרון-שומרון, הוקפצה
17	נואף מסאלחה	1# מחוז מיעוטים	41	איתן ברושי	2# במחוז קיבוצים
18	אלי בן מנחם	1# מחוז תל-אביב	42	שמעון שטרית	16# ברשימה הארצית
19	אלי גולדשמירט	1# מחוז קיבוצים	43	שיירי ייצמן	2# במחוז דרום
20	דוד ליבאי	12# ברשימה הארצית	44מא	אורה חכם	3# במחוז דן, הוקפצה
21	רענן כהן	1# מחוז דן	45	רוגן פלוט	2# במחוז צפון
22	עמיר פרץ	1# מחוז דרום	46	יעקב טרנר	17# ברשימה הארצית
23	משה שחל	14# ברשימה הארצית	47	אלי דיין	18# ברשימה הארצית
24	סופיה לנדבר	1# ב"מחוז" עולי חמ"ע	48	שמואל אביטל	2# במחוז מושבים

מא = משורין לאישה מע = משורין לעולה

• אורה נמיר נבחרה למקום 15# ברשימה הארצית והוקפצה כאישה למקום 18 ברשימה הכללית אך התפטרה מן הרשימה.
 תביעה לפצות את הנשים על אובדן הייצוג לא נתקבלה, ומשנבחרה סופה לנדבר לנציגת העולים ממילא לא היתה עילה לכך.

לכנסת. המחוזות תרמו מעט יותר לרענון הסיעה, ומרבית חברי הכנסת החדשים מהם היו כאלו שלא התמודדו בחברי כנסת ותיקים: פינס מירושלים, יהב מחיפה, ואושעיה ממחוז שרון-שומרון. גם השריון, ויצירת מחוז העולים החדש הכניס שני חברי כנסת חדשים (מסאלה ולנדבר). היחידים מבין המועמדים החדשים שגברו על חברי כנסת היו שלום שמחון ממחוז המושבים, ואיתן כבל, ממחוז דן, שנכנס לכנסת לאחר התפטרותו של דוד ליבאי.